

Sveriges nationella reformprogram 2021

Redovisning av det nationella genomförandet av
europeiska planeringsterminen



Innehåll

1. Inledning	4
1.1 Reformpolitiken.....	5
2. Makroekonomisk situation och scenario	10
2.1 Arbetsmarknad	11
2.2 Offentliga finanser	12
2.3 Inkomstspridning.....	12
3. Initiativ och åtgärder för att möta ekonomiska utmaningar identifierade inom den europeiska planeringsplaneringsterminen 2019 och 2020	13
3.1 Finanspolitiken under och efter pandemin	15
Regeringens syn på rekommendationen	15
Insatser och åtgärder.....	16
Långsiktiga konsekvenser för de offentliga finanserna.....	17
3.2 Åtgärder för att hantera pandemin och öka resiliensen inom hälso- och sjukvården.....	18
Regeringens syn på rekommendationen	18
Insatser och åtgärder.....	18
3.3 Privat skuldsättning.....	21
Regeringens syn på rekommendationen	21
Insatser och åtgärder.....	22
3.4 Bostadsmarknaden	25
Exempel på insatser och åtgärder sedan Sveriges nationella reformprogram 2020.....	25
Regeringens syn på rekommendationen	27
Utredningar och uppdrag.....	31
3.5 Investeringar	38
Insatser och åtgärder.....	38
3.6 Penningtvätt.....	41
Regeringens syn på rekommendationen	41
Insatser och åtgärder.....	41
Lagstiftning.....	41
Process	41
Materia.....	42
Insatser och åtgärder: Myndigheternas arbete	43
Insatser och åtgärder: Internationellt	45
4. Europeiska struktur- och investeringsfonderna 2014–2020	46
Partnerskapsöverenskommelsen	46
Investering för tillväxt och sysselsättning 2014–2020	47

5. Institutionella frågor och deltagande av berörda parter	50
5.1 Institutionella frågor	50
5.2 Överläggningar med arbetsmarknadens parter	50
5.3 Lokal och regional förankring	51
5.4 Samråd med intresseorganisationer och civila samhällets organisationer	52
Bilaga med externa underlag till Sveriges nationella reformprogram	53
1. Bidrag från arbetsmarknadens parter	54
1.1 Landsorganisationen (LO) och Tjänstemännens centralorganisation (TCO)	54
Exempel på verksamhet, projekt och insatser som organisationerna bedriver som stödjer det nationella reformarbetet	54
1.2 Svenskt Näringsliv.....	58
1.3 Sveriges kommuner och regioner	62
2. Bidrag från Sveriges Kommuner och Regioner – företrädare för den regionala och lokala nivåer	69
Lokalt och regionalt arbete med de landspecifika rekommendationerna	69
Regionala och lokala projekt	70
Exempel på hur regioner och kommuner ställt om under pandemin för att både effektivt hantera pandemin och stödja återhämtning.....	71
Projektexempel med vuxenutbildning som bidrar till omställning senare i livet	71
Region Uppsala	72
Helsingborgs stad	74
3. Bidrag från organisationer i det civila samhället.....	77
3.1 Föreningen Norden	77
3.2 Vetenskap & Allmänhet, VA.....	80

1. Inledning

Medlemsstaterna ska i april varje år till kommissionen överlämna nationella reformprogram som beskriver genomförandet av de övergripande prioriteringarna för den europeiska planeringsterminen, som är ramverket för ekonomisk-politisk samordning inom EU. I programmen redogörs för uppnådda resultat under gångna året och vilka insatser som planeras.

I Nationella reformprogrammet ges vidare en översiktlig bild av regeringens samlade politik för att adressera de landsspecifika rekommenderna som Sverige fått inom ramen för den europeiska planeringsplaneringsterminen 2019 och 2020.

Sveriges nationella reformprogram 2021 baseras främst på åtgärder och reformambitioner i budgetpropositionen för 2021 och 2021 års ekonomiska vårproposition respektive vårändringsbudget. Liksom förra året präglas vårpropositionen och vårändringsbudgeten av hanteringen av konsekvenserna av coronaviruset. De insatser och åtgärder som det hänvisas till i avsnitt 3 avser sådana som regeringen har vidtagit och avser att vidta på områden som kommissionen och rådet inom särskilt den europeiska planeringsterminen 2019 och 2020 har bedömt utgöra huvudsakliga ekonomiska utmaningar för svensk ekonomi.

Reformprogrammet återspeglar även de politiska prioriteringarna i kommissionens årliga hållbara tillväxtstrategi.

- Genomföra investeringar av hög kvalitet med särskild inriktning på investeringsgap i forskning och innovation, utbildning och infrastruktur.
- Reformen för att främja produktivitetstillväxt, inkludering och förstärkt institutionell kvalitet.
- Säkra makroekonomisk stabilitet och sunda offentliga finanser.

Det är nu ungefär ett år sedan covid -19 spred sig i samhället. Virusets slagit hårt mot människors liv och hälsa, men också samhällsekonomin har drabbats. Även 2021 års reformarbete präglas av hanteringen av pandemin. Fokus har gått från akuta åtgärder till att blicka mot återhämtning, främst genom jobbskapande och investeringar i sjukvården, äldreomsorgen och klimatomställningen. Dessa investeringar finns beskrivna i avsnitt 3.

I en bilaga till årets program återfinns även underlag som har inkommit från arbetsmarknadens parter, regionala och lokala aktörer samt organisationer i det civila samhället. Regeringen har inte tagit ställning till dessa underlag.

1.1 Reformpolitiken

Spridningen av sjukdomen covid-19 har ställt Sverige och hela världen inför en situation som saknar motsvarighet i modern tid. Utöver de allvarliga konsekvenserna för liv och hälsa har smittspridningen slagit hårt mot jobb och företagande. Efter en oväntat stark ekonomisk återhämtning det tredje kvartalet 2020 tog smittspridningen åter fart i slutet av året och aktiviteten i ekonomin minskade, om än inte lika påtagligt som den gjorde under våren 2020.

Sverige kommer under lång tid att påverkas av pandemin, men den rekordsnabba utvecklingen av vaccin skänker hopp. Vaccinerna räddar först och främst liv och hälsa, men också jobb och företag. Ju snabbare restriktioner kan fasas ut, desto tidigare kan samhället och ekonomin återhämta sig och arbetslösheten pressas tillbaka.

Pandemin medför stora påfrestningar på samhället. Brister i Sveriges välfärd har synliggjorts, bland annat inom äldreomsorgen. Skolstängningar och distansundervisning riskerar att ha en negativ påverkan på elevers lärande och hälsa. Även på arbetsmarknaden är läget allvarligt. Människor som redan före pandemin hade en svag anknytning till arbetsmarknaden riskerar att fastna i långvarig arbetslöshet. En tudelning har vuxit fram i näringslivet. Industrin är tillbaka på samma aktivitetsnivåer som före pandemin, medan många tjänstebanscher fortfarande är hårt drabbade av restriktioner och rekommendationer om fysisk distansering.

Fortsatt reformarbete krävs för att lösa de samhällsproblem som Sverige hade före pandemin. Den globala uppvärmningen fortsätter, vilket bland annat leder till att extremväder blir allt vanligare. Klimatutsläppen minskar alltför långsamt och hoten mot den biologiska mångfalden finns kvar. Fler åtgärder krävs för bättre kunskapsresultat och ökad likvärdighet i svensk skola. Arbetet för att minska och motverka segregation måste fortsätta. Fattigdom och trångboddhet riskerar att försämra barns uppväxtvillkor. Utsatta områden måste lyftas. Den grova organiserade brottsligheten skapar otrygghet och splittring. Klyftan mellan stad och land måste slutas, inte minst när det gäller jobb och företagande.

Regeringen och riksdagen har sedan smittspridningen startade vidtagit ett stort antal åtgärder för att värna människors liv, hälsa och möjlighet att försörja sig (se avsnitt 3.1). Brist på ekonomiska resurser får inte hindra arbetet med att begränsa smittspridning och att vårda sjuka. Kommuner, regioner och myndigheter har därför fått stora tillskott. Omfattande

ekonomiska stöd och tidigare lagda och tillfälliga skattesänkningar har genomförts för att lindra de negativa konsekvenser som pandemin fört med sig för jobb och företagande, men också för andra aktörer och för enskilda. Arbetslösa har fått stärkt ekonomisk trygghet och fler möjligheter till omställning. Särskilda satsningar har gjorts på skolan och civilsamhället. En kraftfull grön ekonomisk återstart genomförs. Sammantaget beräknas utgifterna för de åtgärder som vidtagits sedan smittspridningen började nu uppgå till mer än 400 miljarder kronor.

I samband med Vårpropositionen lämnas propositionen Vårändringsbudget för 2021 (prop. 2020/21:99). Regeringen lämnade även propositionen Extra ändringsbudget för 2021 – Förlängda ersättningar på sjukförsäkringsområdet, stöd till företag, kultur och idrott samt andra åtgärder med anledning av coronaviruset (prop. 2020/21:166) till riksdagen den 6 april 2021. Dessa två propositioner med ändringar i statens budget innehåller ytterligare åtgärder för att jobba Sverige ur krisen och bygga ett bättre och mer hållbart samhälle än före pandemin.

Såväl 2021 års ekonomiska vårproposition som de föreslagna ändringarna i budgeten bygger på en sakpolitisk överenskommelse mellan Socialdemokraterna, Centerpartiet, Liberalerna och Miljöpartiet de gröna.

Begränsa smittspridningen och genomför vaccineringen

En snabb och säker vaccinering är grundläggande för att ta Sverige ur pandemin. Samtidigt måste arbetet med att begränsa smittspridningen och vårda sjuka fortsätta. Hela samhället – staten, myndigheter, regioner, kommuner och enskilda – har ett gemensamt ansvar för att bekämpa smittspridningen och möjliggöra en snabb och omfattande vaccinering.

Vaccinationerna som nu har inletts är de mest omfattande någonsin i Sverige. Staten åtar sig att betala för vaccin och vaccinationer och regionerna genomför vaccineringarna i enlighet med Folkhälsomyndighetens rekommendationer. Regeringen föreslår att ytterligare 1,7 miljarder kronor avsätts för att säkerställa nödvändiga resurser för vaccinkostnader och för ersättning till regionerna. Enligt den överenskommelse som regeringen och Sveriges Kommuner och Regioner har ingått ska alla i Sverige som är 18 år och äldre samt personer under 18 år tillhörande en riskgrupp skyndsamt erbjudas vaccinering mot covid-19. Sverige samarbetar inom Europeiska unionen för att ta fram ett internationellt accepterat bevis om vaccination mot covid-19.

Belastningen på vården är fortsatt hög. Regeringen föreslår därför att ytterligare 2 miljarder kronor tillförs regionerna, utöver de 4 miljarder kronor som hittills har avsatts 2021, för att ersätta kostnader för uppskjuten vård och för vård av patienter med covid-19. Regeringen följer noga utvecklingen i hälso- och sjukvården till följd av smittspridningen och är beredd att återkomma vid behov.

Genom att fortsatt begränsa smittspridningen minskar risken att vården överbelastas. Det är vidare av största vikt att fortsätta skydda riskgrupper. För att möta behovet av fortsatt storskalig testning och smittspårning föreslår regeringen att ytterligare 1,65 miljarder kronor tillförs. Regeringen har också föreslagit att ett antal tillfälliga åtgärder förlängs till och med den 30 juni 2021, bland annat karensersättningen och undantaget från kravet på läkarintyg samt ersättningar till riskgrupper. Regeringen avser att förlänga dessa till dess att vaccinationsmålet är uppnått. De särskilda bestämmelser som gäller för sjukpenning vid uppskjuten vård och rehabilitering har föreslagits förlängas. Vidare föreslås att statsbidraget för skyddsutrustning för personliga assistenter förlängs. Det finns av smittskyddsskäl ett fortsatt behov av att kunna ta sig till arbetet på annat sätt än med kollektiva färdmedel. Den tillfälliga skatte- och avgiftsfrihet för förmån av fri parkering i anslutning till arbetsplatsen som infördes 2020 har därför föreslagits förlängas.

Åtgärder för att lindra pandemins följdverkningar

Vid sidan av konsekvenser för liv och hälsa har pandemin gett upphov till allvarliga följdverkningar i hela samhället. De omfattande stödåtgärderna har lindrat konsekvenserna för många, men mer måste göras.

Pandemin har medfört en tydligt minskad efterfrågan i ekonomin, med allvarliga konsekvenser för jobb och företagande i hela landet. För att fortsatt stödja livskraftiga företag och minska antalet förlorade arbetstillfällen har regeringen föreslagit att flera tillfälliga åtgärder förlängs. Dessa inkluderar omställningsstödet, det förstärkta omställningsstödet till företag som drabbats av specifika förbud och rekommendationer, omsättningsstödet till enskilda näringsidkare, stödet till handelsbolag och hyresstödet, liksom stödet till arbetsgivare för sjuklönekostnader över normal nivå. Regeringen har vidare föreslagit ett antal tillfälliga skattesänkningar. Anstånd med inbetalning av skatt ska kunna beviljas för fler redovisningsperioder och nivån på anståndsavgiften ska sänkas. För att stödja olika branscher inom det lokala näringslivet utökas och förlängs arbetsgivares möjlighet till skattefri gåva. Några av de värst drabbade branscherna har många unga anställda.

Regeringen aviserar att arbetsgivaravgifterna för unga sänks juni–augusti 2021 för att underlätta för unga att komma i arbete. Regeringen bedömer att det finns behov av ytterligare åtgärder för landsbygden och föreslår därför att landsbygdsprogrammet förstärks. Medel föreslås tillföras Visit Sweden för att främja besöksnäringen och Business Sweden för att förstärka den regionala exportrådsgivningen. Även kultursektorn och idrottsrörelsen har drabbats negativt. Regeringen har därför föreslagit att krisstöden till kultur och idrott förlängs samt att medel tillförs flera avgiftsfinansierade museer och vissa scenkonstinstitutioner. Medel föreslås tillföras mediestödet för att möjliggöra fortsatt spridning av tryckta nyhetstidningar i hela landet och för att kompensera för ökade utgifter för driftsstödet. Vidare införs ett evenemangsstöd som består av en garanti och utökade bidrag.

Barn och unga riskerar att påverkas negativt på flera sätt av de restriktioner som införts, till exempel av långa perioder med distansundervisning och inställda fritidsaktiviteter. Konsekvenserna har varit särskilt kännbara för de som redan före pandemin behövde olika former av stöd. Behovet av att ta igen kunskapsstappet finns i alla årskurser och regeringen föreslår därför att skolväsendet tillförs medel för extraundervisning och andra insatser. Bland annat utökas möjligheten för elever i årskurs 3 i gymnasiet att delta i lovskola för att motverka att elever lämnar gymnasieskolan utan tillräckliga kunskaper. För att bidra till goda uppväxtvillkor för alla barn och unga innehåller regeringens förslag medel till kommuner för att arrangera avgiftsfria och smittsäkra lovaktiviteter samt medel för att stödja kommunernas arbete med att skapa fler sommarjobb för unga. Många hushåll har fått eller riskerar att få kraftigt sänkta disponibla inkomster på grund av den ekonomiska nedgången. Regeringen föreslår därför att bostadsbidraget till barnfamiljer förstärks med ett tillfälligt tilläggsbidrag.

Fortsatt grön ekonomisk återstart

En tillfälligt expansiv finanspolitik behövs för att så snabbt som möjligt ta Sverige ur lågkonjunkturen. Regeringen genomför omfattande gröna investeringar, resurstillskott till välfärden och skattesänkningar på jobb och företagande. Samtidigt förbättras möjligheterna till omställning på arbetsmarknaden. Regeringen föreslår att ytterligare medel avsätts för klimatomställningen och för att fler ska komma i arbete i hela landet.

Klimatomställningen och arbetet för biologisk mångfald prioriteras i återhämtningen. Sverige ska bli ett fossilfritt föregångsland. Omställningen till en fossilfri och cirkulär ekonomi är nödvändig både för att Sverige ska uppnå sina miljö- och klimatmål och de globala målen i Agenda 2030. Med

investeringar för sänkta koldioxidutsläpp, minskad miljöpåverkan och fler cirkulära lösningar stärks konkurrenskraften och grunden läggs för nya och framtida jobb. För att fortsätta klimatomställningen föreslår regeringen en rad åtgärder. Miljökompensation för godstransporter på järnväg föreslås förstärkas. Regionerna föreslås tillföras medel för att upprätthålla kapaciteten i kollektivtrafiken under pandemin och nästa steg föreslås tas för att införa ett nationellt biljettsystem för all kollektivtrafik i hela Sverige. För att begränsa samhällets sårbarhet till följd av klimatförändringar föreslås medel tillföras för klimatanpassning genom kunskapshöjande och förebyggande insatser kring klimatets förändring och dess effekter. Regeringen föreslår en förstärkning av länsstyrelsernas klimatarbete på regional nivå. Ytterligare medel för solcellsstöd föreslås tillföras. Åtgärder mot nedskräpning och en satsning på naturnära jobb för unga föreslås för att bidra till att värna vår natur och ge fler vägar till jobb.

Fler ska komma i arbete och ta del av den frihet som kommer med jobb och egen inkomst. Samtidigt som många har blivit av med jobbet har nya jobb tillkommit och fler kommer att tillkomma när ekonomin vänder. I en lågkonjunktur kan dock risken att fastna i långtidsarbetslöshet eller helt lämna arbetskraften vara särskilt stor för personer som redan tidigare hade en svag förankring på arbetsmarknaden, bland annat ungdomar utan gymnasieutbildning och utrikes födda kvinnor. En bred utbyggnad av utbildningsplatser genomförs nu för att arbetslösa ska kunna söka sig till nya jobb som växer fram. Regeringen föreslår även riktade utbildningssatsningar, bland annat fler yrkesutbildningar i kombination med svenska för invandrare eller svenska som andraspråk. Möjligheten att studera på deltid vid sidan av deltagande i jobb- och utvecklingsgarantin har utökats. Utöver det föreslås medel för att öka antalet sommarkurser vid universitet och högskolor. För att studerande ska känna ekonomisk trygghet även under coronapandemin har regeringen initierat och genomfört flera ändringar inom studiestödet. Regeringen föreslår vidare att medel tillförs för att fler som står långt från arbetsmarknaden ska kunna delta i insatser som leder till arbete, som introduktionsjobb, extratjänster och matchningstjänster. Ökade resurser till matchningstjänster förstärker arbetet med att reformera Arbetsförmedlingen. För att fler arbetssökande med funktionsnedsättning ska komma i arbete eller börja studera föreslår regeringen ökade resurser för arbetsförberedande insatser. Medel föreslås avsättas för uppstart av den statliga omställningsorganisation som följer av partsöverenskommelsen om anställningsskydd och omställning.

Sverige ska vara ett tryggt land för alla

Brotten och deras orsaker ska bekämpas. Den grova kriminaliteten drabbar hela samhället och slår särskilt hårt mot de som bor i socialt utsatta områden. För att intensifiera arbetet mot kriminella gäng och nätverk samt bryta rekryteringen av unga till kriminalitet, föreslår regeringen flera åtgärder. Tidigare förstärkningar av rättskedjan föreslås utökas med nya tillskott till Åklagarmyndigheten, Ekobrottsmyndigheten, Domstolsverket, Rättsmedicinalverket, Kriminalvården och Tullverket. Regeringen föreslår att medel tillförs för att sprida projektet Sluta skjut till fler orter eftersom samarbete mellan olika aktörer har visat sig vara framgångsrikt. Regeringen föreslår även att medel avsätts till Kriminalvården för att stärka det återfallsförebyggande arbetet där ett särskilt fokus ska riktas mot insatser för unga dömda. Delar av arbetet ska bedrivas i utsatta områden.

Den pågående pandemin har förvärrat situationen för kvinnor, barn och hbtqi-personer som utsätts för våld i nära relationer och hedersrelaterat våld och förtryck. För att utöka stödet till dem som utsätts föreslås statsbidraget till civilsamhället förstärkas. Medel föreslås tillskjutas för det förebyggande arbetet mot våld i nära relationer, särskilt mäns våld mot kvinnor, och för stöd till ungdomar som blir utsatta i sina relationer. Pandemin har även påverkat barn och vuxna i socialt särskilt utsatta situationer negativt. För att mildra konsekvenser som ökad psykisk ohälsa bland barn och unga och bostadslöshet föreslås statsbidragen till organisationer i civilsamhället som bedriver verksamhet riktad till dessa grupper förstärkas.

2. Makroekonomisk situation och scenario

Coronapandemin fortsätter att påverka världsekonomin. Den starka återhämtningen som skedde under tredje kvartalet i flera stora ekonomier pausades under fjärde kvartalet. Den ekonomiska aktiviteten har hittills i år varit dämpad till följd av strama restriktioner.

Aktiviteten i svensk ekonomi minskade något under fjärde kvartalet men har visat sig vara mer motståndskraftig jämfört med under inledningen av pandemin. Sammantaget under 2020 minskade BNP med 2,8 procent. Återhämtningen har främst skett inom industrin och indikatorer pekar på en relativt god utveckling inom industrin även framöver. Investeringar, som har återhämtat sig till samma nivå som före krisen, väntas fortsätta öka. Exporten har återhämtat sig snabbare än importen och nettoexporten bidrar därmed positivt till BNP. Hushållens konsumtion är, trots viss återhämtning,

fortsatt betydligt lägre än före krisen och restriktioner för att begränsa smittspridningen under det första halvåret 2021 bedöms också påverka konsumtionen av framför allt tjänster negativt även framöver. Högfrekventa data, såsom rörelseindex och korttransaktioner, bekräftar också en låg aktivitet hittills under inledningen av året. Resursutnyttjandet är fortsatt betydligt lägre än normalt och svensk ekonomi bedöms vara i en djup lågkonjunktur 2021.

Tabell 1. Makroekonomiska nyckeltal

Procentuell förändring om inte annat anges. Utfall 2020, prognos 2021–2024.

	2020	2021	2022	2023	2024
BNP ¹	-2,8	3,2	3,8	1,9	1,6
BNP, kalenderkorrigerad ¹	-3,1	3,1	3,8	2,1	1,6
	-3,9	-2,6	-0,5	0,0	0,0
Sysselsatta, 15–74 år	-1,3	0,3	1,9	1,7	0,6
Sysselsättningsgrad ³ , 15–74 år	67,2	67,2	68,2	69,0	69,1
Sysselsättningsgrad ³ , 20–64 år	80,8	80,8	81,8	82,9	83,1
Arbetade timmar ⁴	-3,8	3,0	2,4	1,1	0,5
Produktivitet ^{4,5}	0,5	0,3	1,4	0,9	1,1
Arbetslöshet ⁶ , 15–74 år	8,3	8,7	7,9	7,0	7,0
Timlön ⁷	2,0	2,5	2,3	2,5	2,7
KPI	0,5	1,4	1,0	1,3	2,1
KPIF	0,5	1,5	1,3	1,7	2,0
BNP omvärlden, KIX-vägd ^{1,8}	-4,4	4,5	3,7	2,5	2,1

¹ Fasta priser.

² Skillnaden mellan faktisk och potentiell BNP i procent av potentiell BNP. Potentiell BNP är en bedömning.

³ Procent av befolkningen inom respektive åldersgrupp.

⁴ Enligt nationalräkenskaperna, kalenderkorrigerad.

⁵ Förädlingsvärde i hela ekonomin till baspris per arbetad timme.

⁶ Procent av arbetskraften.

⁷ Timlön enligt konjunkturlönestatistiken är en prognos även för 2018.

⁸ BNP-prognoser för omvärlden sammanvägtade med KIX-vikter, ett mått på respektive lands betydelse för svensk utrikeshandel.

Anm.: Prognosen är baserad på de regelverk för skatter och transfereringar och de anslagsnivåer som har beslutats av riksdagen och som har föreslagits eller aviserats av regeringen.

Källor: Statistiska centralbyrån, Medlingsinstitutet, Macrobond och egna beräkningar.

2.1 Arbetsmarknad

Även på arbetsmarknaden har en viss återhämtning skett under hösten. Under fjärde kvartalet ökade sysselsättningen och arbetslösheten minskade. Företagens anställningsplaner är åter positiva, men den lägre aktiviteten i ekonomin bedöms dämpa sysselsättningen i början av 2021. Förlängningen av stöd vid korttidsarbete under första halvåret 2021 väntas dock hålla tillbaka arbetslösheten även framöver. Arbetade timmar bedöms gradvis öka under 2021 i takt med att korttidsarbete fasas ut. Därefter ökar sysselsättningen mer tydligt under senare delen av året. Arbetslösheten bedöms vara högre 2021 än den var 2020. Återhämtningen för både sysselsättnings-

graden och arbetslösheten bedöms ta tid och trots att arbetslösheten väntas minska är den fortsatt på en betydligt högre nivå 2022 än före pandemin.

Inflation

Inflationen, mätt med konsumentprisindex med fast bostadsränta (KPIF) dämpades kraftigt 2020 ökade tydligt under inledningen av 2021 efter en svag utveckling under 2020. Energipriser, som framför allt bidrog till den svaga inflationen under 2020, väntas istället bidra till högre inflation 2021. Samtidigt innebär ett lågt resursutnyttjande i Sverige och i omvärlden att inflationen är fortsatt dämpad.

2.2 Offentliga finanser

Den offentliga sektorns finanser förstärktes kraftigt mellan 2014 och 2017. Från att ha uppvisat ett underskott på 1,5 procent av BNP vändes det finansiella sparandet till ett överskott på 1,4 procent av BNP. I takt med att sparandet därefter anpassats till den nya nivån på överskottsmålet har det finansiella sparandet sjunkit och uppgick 2019 till 0,6 procent av BNP. Med anledning av utbrottet av coronaviruset bedrivs en expansiv finanspolitik för att bromsa konjunkturedgången. Det finansiella sparandet uppgick till -3,1 procent av BNP 2020 och beräknas uppgå till -4,5 procent av BNP 2021. Fr.o.m. 2022 beräknas den offentliga sektorns finanser snabbt förstärkas till följd av återhämtningen i ekonomin, som också innebär att tillfälliga åtgärder successivt faller bort. Denna bedömning är dock behäftad med stor osäkerhet.

Det strukturella sparandet, d.v.s. sparandet justerat för bl.a. konjunktorella effekter, beräknas bli -2,7 procent av potentiell BNP 2021. Regeringen bedömer att det föreligger en tydlig avvikelse från överskottsmålet, men att denna avvikelse är motiverad av stabiliseringspolitiska skäl med anledning av de ekonomiska effekterna av utbrottet av coronaviruset. Regeringen bedömer i dagsläget att en återgång till målet kan inledas när de ekonomiska förhållandena medger det. I denna prognos är sparandet i nivå med målnivån 2023, men denna bedömning är osäker. Ytterligare försvagning av konjunkturen kan även föranleda ytterligare finanspolitiska åtgärder.

2.3 Inkomstspridning

Den senaste tioårsperioden har den ekonomiska standarden utvecklats jämnt i större delen av inkomstfördelningen. Topprocenten har dock dragit ifrån ytterligare, vilket beror på att kapitalinkomsterna har ökat kraftigt (främst kapitalvinster och utdelningar i fåmansbolag). Den samlade inkomst-

spridningen har därför fortsatt att öka, trots att reformer inom skatte- och transfereringssystemen har haft en utpräglad låginkomstprofil i stort sett varje år sedan 2010. Åren 2018–2019 sjönk dock inkomstspridningen något jämfört med toppnivån 2017.

Konjunktunedgången kan förväntas påverka inkomstfördelningen de närmaste åren. En ökad arbetslöshet bidrar i sig till ökad inkomstspridning, Regeringens åtgärder för att mildra effekterna på arbetsmarknaden och för att stärka den ekonomiska tryggheten för Sveriges löntagare bedöms dock dämpa tendenserna till ökad inkomstspridning.

3. Initiativ och åtgärder för att möta ekonomiska utmaningar identifierade inom den europeiska planeringsplaneringsterminen 2019 och 2020

I detta kapitel redogörs övergripande för de insatser och åtgärder som regeringen har vidtagit och avser att vidta på områden som kommissionen och rådet inom särskilt den europeiska planeringsterminen 2019 och 2020 har bedömt utgöra huvudsakliga ekonomiska utmaningar för svensk ekonomi.

Den 20 mars 2020 antog kommissionen ett meddelande om aktivering av den allmänna undantagsklausulen i stabilitets- och tillväxtpakten. Klausulen underlättar samordningen av budgetpolitiken under en allvarlig konjunkturedgång och medger en tillfällig avvikelse från anpassningsbanan mot det medelfristiga budgetmålet, förutsatt att detta inte äventyrar hållbarheten i de offentliga finanserna på medellång sikt. Den allmänna undantagsklausulen innebär inte att stabilitets- och tillväxtpaktens förfaranden avbryts. Den tillåter medlemsstaterna att avvika från de budgetkrav som normalt skulle gälla, samtidigt som kommissionen och rådet kan vidta nödvändiga politiska samordningsåtgärder inom ramen för pakten.

Enligt 2020 års förslag till landsspecifik rekommendation, som presenterades den 20 maj 2020, framhåller kommissionen att Sverige bör vidta nödvändiga åtgärder för att hantera pandemin, både gällande hälso- och sjukvårdens funktion, och också de ekonomiska konsekvenserna som pandemin medfört.

I rådets beslut, som togs genom skriftlig procedur den 20 juli 2020, rekommenderas Sverige att under 2020 och 2021 vidta följande åtgärder:

1. I enlighet med den allmänna undantagsklausulen vidta alla nödvändiga åtgärder för att effektivt hantera pandemin, hålla igång ekonomin och

stödja den påföljande återhämtningen. När de ekonomiska förhållandena tillåter, driva en finanspolitik som syftar till att nå en välgenomtänkt offentligfinansiell ställning på medellång sikt och säkerställa en hållbar skuldsättning, samtidigt som investeringarna stärks. Säkerställa hälso- och sjukvårdssystemets resiliens, däribland genom tillräcklig tillgång till kritiska medicinska produkter, infrastruktur och personal.

2. Främja innovation och stödja utbildning och färdighetsutveckling. Tidigarelägga mogna offentliga investeringsprojekt och främja privata investeringar för att stödja den ekonomiska återhämtningen. Inrikta investeringarna på den gröna och digitala omställningen, särskilt ren och effektiv produktion och användning av energi, högteknologiska och innovativa branscher, 5G-nät och hållbara transporter.
3. Effektivisera penningtvättstillsynen och tillämpa regelverket mot penningtvätt effektivt.

I 2020 års rekommendation konstaterar kommissionen att även fortsatt uppföljning av rekommendationen från 2019 kommer vara relevant för återhämtningen från pandemin.

I kommissionens förslag till landsspecifik rekommendation, som publicerades den 5 juni 2019, framhålls sammanfattningsvis att Sverige väntas följa stabilitets- och tillväxtpaktens regler. Kommissionen pekar på ett antal utmaningar som Sverige behöver hantera. En sådan utmaning utgör hushållens höga och ökande skuldsättning som bedöms utgöra en risk för den makroekonomiska stabiliteten. En relaterad utmaning utgör den svenska bostadsmarknaden som, enligt kommissionen, uppvisar strukturella brister och förblir en potentiell källa till makroekonomisk obalans. Vidare har det inom vissa sektorer uppstått en brist på arbetskraft där investeringar i utbildning och kompetens, däribland digital kompetens, kommer att bidra till att Sverige kan ta itu med de utmaningarna. Fortsatta investeringar i transportinfrastruktur kan bidra till att förbättra arbetskraftens rörlighet, den regionala sammanhållningen och bostadsmarknaden och gynna Sveriges långsiktiga produktivitetsökning. Kommissionen konstaterar också att det finns utmaningar vad gäller bekämpning av penningstvätt i Sverige.

I rådets beslut från den 9 juli 2019 rekommenderas Sverige att under 2019 och 2020 vidta följande åtgärder:

1. Ta itu med risker kopplade till hushållens höga skuldsättning genom att stegvis begränsa avdragsrätten för utgiftsräntor för bolån eller genom att höja fastighetsskatten. Stimulera investeringar i bostadsbyggandet där bristen är som störst, främst genom att ta bort strukturella hinder för

byggandet. Effektivisera bostadsmarknaden, bl.a. genom en mer flexibel hyressättning och en översyn av kapitalvinstbeskattningen.

2. Inrikta den investeringsrelaterade ekonomiska politiken på utbildning och färdighetsutveckling och fortsätta att investera i hållbara transporter för att upprusta de olika trafikslagen, i synnerhet järnvägen, samt i forskning och innovation, med beaktande av regionala skillnader.
3. Säkerställa en effektiv tillsyn och tillämpning av regelverket mot penningtvätt.¹

Regeringen välkomnar de granskningar som görs inom ramen för den europeiska planeringsterminen. Det arbete som sker inom den europeiska planeringsterminen ser regeringen som ett sätt att uppmuntra till en ansvarsfull ekonomisk politik och att uppfylla de mål som medlemstaterna gemensamt kommit överens om. Granskningar som är väl underbyggda, behandlar medlemsstaterna likvärdigt och tar hänsyn till landsspecifika förhållanden är en viktig del av den europeiska planeringsterminen och därmed den ekonomisk-politiska samordningen på EU-nivå.

Av de utmaningar för svensk ekonomi som lyfts fram i de landsspecifika rekommendationerna för 2019 och 2020 för Sverige behandlas finanspolitiken under och efter pandemin, åtgärder för att hantera pandemin och öka resiliensen inom hälso- och sjukvården, hushållens skuldsättning, bostadsmarknaden, investeringar och penningtvätt i detta kapitel.

3.1 Finanspolitiken under och efter pandemin

Regeringens syn på rekommendationen

Regeringen delar bedömningen att nödvändiga åtgärder bör vidtas för att hantera pandemin, hålla igång ekonomin och stödja återhämtningen. Regeringen anser vidare att det är viktigt att, när de ekonomiska förhållandena medger det, återföra det strukturella sparandet till överskotts-målet och säkerställa en hållbar skuldsättning.

Regeringen och riksdagen har sedan smittspridningen började vidtagit ett stort antal åtgärder för att värna människors liv, hälsa och möjlighet att försörja sig. Totalt uppgår åtgärderna för 2020 och 2021 med anledning av pandemin och den gröna ekonomiska återstarten till mer än 400 miljarder kronor. För att så snabbt som möjligt ta Sverige ur lågkonjunkturen bedrivs en expansiv finanspolitik 2021 och 2022. De vidtagna åtgärderna bedöms inte påverka finanspolitikens långsiktiga hållbarhet och regeringen avser att

¹ 2019/C 301/27

återföra det strukturella sparandet till överskottsmålet när de ekonomiska förhållandena medger det.

Insatser och åtgärder

För att säkerställa en fungerande sjukvård, utöka antalet tester och genomföra en snabb vaccinering samt för att hantera merkostnader som spridningen av covid-19 medfört har betydande ekonomiska resurser tillförts kommuner och regioner. Medel har också avsatts för stärkt kompetens i äldreomsorgen. För att begränsa smittspridningen och skydda riskgrupper har ett antal tillfälliga åtgärder införts. I avsnitt 3.2 nedan beskrivs åtgärder för att öka resiliensen inom hälso- och sjukvården mer utförligt.

Livskraftiga företag har fått ekonomiskt stöd för att minska antalet förlorade arbetstillfällen. Kostnaden för att anställa har minskat genom tillfälligt sänkta arbetsgivaravgifter bland annat för 19–23-åringar. Flera åtgärder har vidtagits för att minska kostnader, stärka likviditeten och förbättra finansieringsmöjligheterna. Åtgärderna har främst fördelats utifrån hur hårt företag har drabbats ekonomiskt, men vissa stöd har fördelats till specifika sektorer som medier, kultur, idrott, kollektivtrafik, järnväg samt flyg- och sjöfart. Därtill har tillfälliga och tidigare lagda skattesänkningar för jobb och företag genomförts under 2021. Regioner och kommuner har tillförts generella resurser för att klara av det ansträngda ekonomiska läget och hålla upp sysselsättningsnivån. För att stötta människor som hamnar i en mer utsatt situation har civilsamhället fått ökade resurser och bostadsbidraget höjts tillfälligt.

Trots de krisåtgärder som har införts har många blivit arbetslösa eller drabbats på andra sätt. Tillfälliga förändringar har gjorts i arbetslöshetsförsäkringen, sjukförsäkringen har förändrats och möjligheterna till omställning har förstärkts. Kunskapslyftet har förstärkts med fler utbildningsplatser som bättre möter samhällets behov.

För att så snabbt som möjligt ta Sverige ur lågkonjunkturen bedrivs en expansiv finanspolitik 2021 och 2022. En kraftfull grön ekonomisk återstart genomförs. I statens budget för 2021 presenterade regeringen reformer för gröna investeringar, resurstillskott till välfärden och skattesänkningar på jobb, företagande och investeringar samt förbättrade möjligheter till omställning på arbetsmarknaden.

Se vidare avsnitt 1.4 i Sveriges konvergensprogram 2021.

Långsiktiga konsekvenser för de offentliga finanserna

De offentliga finanserna försvagades kraftigt under 2020 och väntas försvagas ytterligare 2021. Utvecklingen är en följd av konjunkturedgången och de finanspolitiska åtgärder som regeringen föreslagit för att bemöta pandemins effekter. Från och med 2022 förstärks de offentliga finanserna i takt med att ekonomin återhämtar sig. Eftersom konjunkturedgången bedöms vara tillfällig påverkas det strukturella sparandet mindre än det finansiella sparandet. Det strukturella sparandet bedöms dock uppvisa underskott till och med 2022.

Överskottsmålet är ett mål för den offentliga sektorns finansiella sparande och ska i genomsnitt över en konjunkturcykel uppgå till en tredjedels procent av BNP. Regeringen bedömer att det strukturella sparandet tydligt avviker från överskottsmålets nivå, men att avvikelsen är motiverad av stabiliseringspolitiska skäl. Det är också regeringens bedömning att Sverige kommer att befinna sig i en lågkonjunktur fram t.o.m. 2022. Det strukturella sparandet bedöms uppgå till -2,7 procent av potentiell BNP 2021 och till -0,3 procent 2022. Regeringen avser att återföra det strukturella sparandet till överskottsmålet när de ekonomiska förhållandena medger det.

Skuldankaret är ett riktmärke för den offentliga sektorns konsoliderade bruttoskuld, och är fastställt till 35 procent av BNP. Om denna skuld avviker från skuldankaret med mer än 5 procent av BNP, i den ekonomiska vårpropositionen, ska regeringen lämna en skrivelse till riksdagen samtidigt som den ekonomiska vårpropositionen lämnas. Ankaret styr inte finanspolitiken på kort sikt, utan ska i huvudsak användas för att utvärdera om överskottsmålet behöver anpassas för att säkerställa hållbarheten och marginalerna i de offentliga finanserna. Bruttoskulden bedöms vara förenlig med skuldankarets riktmärke på 35 procent av BNP. Skuldkvoten var 39,9 procent av BNP 2020 och bedöms bli 39,9 procent även 2021. En viktig faktor bakom att skuldkvoten inte ökar mer 2021, trots att underskottet i de offentliga finanserna ökar, är att Riksbanken fr.o.m. 2021 inleder en övergång till en helt egenfinansierad valutareserv efter att tidigare finansierat en del av sin valutareserv genom Riksgäldskontoret. Övergången ska ske gradvis till och med 2023 och bidrar också till att skuldkvoten minskar under prognosperioden.

Se vidare kapitel 3 i Sveriges konvergensprogram 2021 om bl.a. utvecklingen i de offentliga finanserna och uppföljning av de budgetpolitiska målen.

3.2 Åtgärder för att hantera pandemin och öka resiliensen inom hälso- och sjukvården

Regeringens syn på rekommendationen

Regeringen delar bedömningen att nödvändiga åtgärder bör vidtas för att hantera pandemin och öka resiliensen inom hälso- och sjukvården.

Insatser och åtgärder

I Sverige har regionerna och till viss del kommunerna ansvaret för hälso- och sjukvården. Regeringen och staten har ett övergripande ansvar men de flesta beslut och budgetfunktioner är baserade i regionerna. Nedan listas endast de åtgärder som vidtas av regeringen och inkluderar inte åtgärder som vidtas lokalt eller regionalt.

Generella insatser för hälso- och sjukvården

Regeringen strävar i allmänhet efter att kommuner och regioner har alla nödvändiga resurser för att tillhandahålla en jämlik vård av god kvalitet. Av den anledningen har staten täckt alla extraordinära kostnader som uppstått till följd av pandemin. År 2020 avsatte regeringen 21 miljarder kronor för detta ändamål. Detta avser bland annat högre kostnader för personal och skyddsutrustning. Vidare har regeringen säkerställt att de myndigheter som ansvarar för åtgärder som ska begränsa utbrottet eller på annat sätt arbetar för att hantera pandemin har fått tillgång till de resurser som behövs. Folkhälsomyndigheten, Socialstyrelsen och Läkemedelsverket har därför fått ökade förvaltningsanslag. Den 2 juli 2020 och den 1 december 2020 fick Socialstyrelsen i uppdrag av regeringen att ta fram en plan för insatser inför nya utbrott av covid-19. Socialstyrelsen kommer att bedöma vilka åtgärder, både nationellt och regionalt, som kan vara nödvändiga för att stärka vårdens och socialtjänstens förmåga att effektivt hantera nya utbrott. Socialstyrelsen samarbetar med Folkhälsomyndigheten för att ta fram prognoser för belastning på intensivvården. Socialstyrelsen arbetar också med några av Sveriges 21 regioner för att avgöra behovet av vård efter intensivvård.

Kunskapen om de långsiktiga hälsoeffekterna av covid-19 för gruppen patienter som har symtom långt efter sin första sjukdom är fortfarande begränsad. Därför har regeringen den 16 juli 2020 uppdragit Läkemedelsverket och Statens beredning för medicinsk och social utvärdering (SBU) att göra en systematisk granskning av patienter med långvariga covid-19-symtom. Detta inkluderar att sammanställa de vetenskapliga uppgifter som finns tillgängliga om vård, behandling och rehabilitering. I september 2020

fick Socialstyrelsen i uppdrag att ta fram en processmodell för rehabiliteringsinsatser för patienter med långvariga komplikationer efter covid-19. För att skapa bättre förutsättningar för vården att hantera personer med postcovid har Socialstyrelsen den 4 februari i år fått i uppdrag att utveckla ett stöd för hälso- och sjukvårdens hantering av patienter med postcovid. I uppdraget ingår bland annat att Socialstyrelsen ska ta fram statistik och lägesbilder för uppföljning av gruppen.

Regeringen har den 30 juni 2020 utsett en kommitté med instruktioner att utvärdera de åtgärder som vidtas av regeringen, myndigheter, regioner och kommuner för att begränsa spridningen av viruset som orsakar covid-19 och effekterna av dess spridning.

Regeringen har avsatt 75 miljoner kronor för att säkerställa tillgång till ambulansflyg under pandemin. På grund av covid-19-utbrottet har villkoren för flygambulanstransporter i Sverige förändrats. Nya krav har ställts för att transporterna ska anpassas för covid-19-patienter. Efterfrågan av vissa andra flygambulanstransporter har minskat till följd av att ordinarie vård skjutits upp under pandemin. Detta har lett till osäkerhet för företag som tillhandahåller flygambulanstransporter och svårigheter att upprätthålla sin verksamhet.

Till följd av pandemin har ordinarie och planerad hälso- och sjukvård blivit senarelagd vilket har påverkat vårdens tillgänglighet och resulterat i ett uppdämt vårdbehov. För att stödja hälso- och sjukvården att komma igång igen med planerad vård efter covid-19 har regeringen avsatt 4 miljarder kronor 2021 och 2022 för det uppdämda vårdbehovet och covidrelaterad vård.

Vårdpersonal, tillgången till skyddsutrustning, medicinteknisk utrustning och läkemedel

Pandemin har inneburit en hög belastning på vårdtjänster och äldreomsorg, vilket har inneburit att vårdpersonalen har en extrem arbetsbelastning och det finns en ökad risk för psykisk ohälsa bland vårdpersonalen. Därför har regeringen avsatt medel för att stödja personal inom regional och kommunal hälso- och sjukvård och äldreomsorg. Medlen möjliggör krisstöd, rådgivning och traumastöd.

För att säkerställa den nationella tillgången till skyddsutrustning, medicinteknisk utrustning, läkemedel och annat material som behövs i vården av covid-19 fick Socialstyrelsen under våren 2020 i uppdrag att inrätta en funktion för att stödja kommuner och regioner i de fall det uppstår en

regional eller lokal bristsituation avseende skyddsutrustning, medicinteknisk utrustning, läkemedel och annat material som behövs i vården av personer med covid-19. I samband med att det första vaccinet mot covid-19 godkändes såg regeringen en potentiell nationell brist av kylförvaring varför Socialstyrelsen fick i uppdrag att köpa in 21 kryofrysar. Även andra åtgärder har vidtagits för att säkerställa tillgång till medicinska produkter och annan materiel. Läkemedelsverket har till exempel genomfört ändringar av föreskrifter rörande frågor om överföring av medicinska produkter mellan apotek och regioner samt undantag från avgifter för covid-19-relaterade kliniska prövningar.

Vaccin och testning

Syftet med testnings- och vaccinarbetet är att bidra till att säkerställa en balanserad hälso- och sjukvård över tid i hela landet. Målet var tidigt att öka testkapaciteten av covid-19 så snart som möjligt för att säkerställa provtagning av hälso- och sjukvårdspersonal och lindra samhällseffekter av ett personalbortfall i andra samhällsviktiga verksamheter. Vidare var målet att säkerställa en bred, storskalig nationell testning av covid-19 i samarbete med regionerna. Detta inkluderar storskaliga tester i hela landet vid symtom för att upptäcka aktiv infektion och antikroppstest efter en infektion. Staten och regionerna slöt en överenskommelse att staten skulle bära kostnaderna, samtidigt som regionerna har åtagit sig att genomföra tester utifrån Folkhälsomyndighetens rekommendationer. Antikroppstester genomförs också som en del av strategin. Under 2020 avsatte regeringen 10 miljarder kronor för ändamålet.

Det finns även ett nytt lagstiftningsförslag om registrering av covid-19-vaccinationer i ett nationellt register från och med den 1 januari 2021. Syftet med lagstiftningsförslagen är att göra det obligatoriskt för alla vårdgivare som kommer att bidra i den kommande vaccinationsprocessen att registrera information om varje vaccination i ett nationellt register för vaccinationer som administreras av Folkhälsomyndigheten. Folkhälsomyndigheten har även fått i uppdrag att ge tekniskt stöd för att möjliggöra en säker registrering av dessa vaccinationer. Det är regeringens ambition att möjliggöra att data om covid-19-vaccinationer överförs automatiskt från lokala hälsoinformationssystem till det centrala registret för så många vårdgivare som möjligt för att underlätta deras arbete.

Folkhälsomyndigheten har också i uppdrag att varje månad rapportera mängden vaccinationer som utförs av varje region. Mängden rapporterade vaccinationer kommer att användas för att ersätta regionerna.

Läkemedelsverket kommer säkerställa att covid-19-vacciner följs upp kontinuerligt fram till slutet av 2024 för att upptäcka eventuella säkerhetsproblem. Detta inkluderar att samla in och analysera rapporter om biverkningar från vårdpersonal och privatpersoner som har vaccinerats, övervaka ovanliga mönster i svenska hälsodataregister och vid behov genomföra specifika studier för att följa upp allvarliga indikationer på biverkningar från vaccinerna.

3.3 Privat skuldsättning

Sammanfattning – exempel på insatser och åtgärder

- Bolånetak infördes 2010. Det innebär att nya lån inte bör överstiga 85 procent av bostadens marknadsvärde.
- Riskviktsgolvet på 15 procent för svenska bolån, som infördes av Finansinspektionen 2013, höjdes till 25 procent 2014. 2018 ändrades metoden för tillämpningen av riskviktsgolvet för svenska bolån.
- Finansinspektionen beslutade 2015, 2016 och 2018 att höja det kontracykliska kapitalbuffertkravet. För att värna kreditförsörjningen och därigenom stödja den svenska ekonomin i den situation som uppstått till följd av spridningen av coronaviruset sänktes kravet i mars 2020.
- Amorteringskrav infördes för nya bolånetagare med ikraftträdande för de aktuella föreskrifterna den 1 juni 2016.
- Amorteringskravet för bolån skärptes för de hushåll som från och med den 1 mars 2018 har tagit nya bolån som är stora i förhållande till hushållens inkomst.
- Amorteringskraven utökades 2019 till att även omfatta s.k. LVB-bolag. Ändringen trädde ikraft den 1 januari 2019.
- Den 14 april 2020 beslutade Finansinspektionen att banker ska få möjlighet att ge alla nya och befintliga bolånetagare ett tillfälligt undantag från amorteringskrav med hänvisning till spridningen av coronaviruset och dess effekter på svensk ekonom. Undantaget gäller fram till den sista augusti 2021.
- Finansinspektionens mandat att vidta makrotillsynsåtgärder har förstärkts genom lagändringar som trädde ikraft den 1 februari 2018.

Regeringens syn på rekommendationen

Regeringen delar bedömningen att hushållens höga skuldsättning medför risker. Den är framför allt en risk för den makroekonomiska stabiliteten då högt belånade hushåll kan komma att förstärka en nedgång i ekonomin om

många samtidigt väljer att dra ned på sin konsumtion för att kunna betala sina lån eller öka sitt sparande.

Bostadspriserna och hushållens skulder, som till största del utgörs av bolån, steg länge i snabb takt i Sverige. Strukturella förändringar på bolåne- marknaden, i kombination med låga räntor och en stark ekonomi som gjorde att hushållens inkomster steg i god takt, bidrog till den utvecklingen. Under de senaste åren har en rad makrotillsynsåtgärder genomförts för att bl.a. motverka riskerna med hushållens höga skuldsättning. Åtgärderna bedöms ha medfört att hushållen som berörs av dessa köper billigare bostäder, lånar mindre och amorterar mer. Bostadspriserna har sedan 2017 ökat i måttlig takt fram till inledningen av pandemin då priserna tillfälligt föll. Sedan halvårsskiftet 2020 har dock bostadspriserna, trots konjunktur nedgången, ökat snabbare än det historiska genomsnittet. Det gäller i synnerhet villapriserna. Ökningstakten i hushållens skulder har sedan 2016 dämpats och ökade med ca 5 procent under 2020. Hushållens skuldkvot, som stabiliserade sig 2017–2019, har dock under 2020 ökat. Det bedöms framförallt bero på att hushållens disponibla inkomst under 2020 utvecklades svagt.

Finansinspektionen bedömde i sin årliga rapport Den svenska bolåne- marknaden, från 2021, att hushållen generellt sett har tillräckliga marginaler i sin ekonomi för att kunna hantera ränteökningar och inkomstbortfall, men att enskilda bolånetagare kan få ansträngda kassaflöden vid en sådan situation.

Regeringen delar kommissionens bedömning att utformningen av skatte- systemet kan påverka hushållens skuldsättning. Det är dock viktigt att upprätthålla stabila och förutsägbara regler för så viktiga beslut som köp av bostäder. Behovet av åtgärder på området måste ses långsiktigt och hanteras varsamt. Detta gäller särskilt frågan om ränteavdrag.

Insatser och åtgärder

En rad åtgärder har vidtagits för att stärka det finansiella systemets motståndskraft.

Bolånetak

Under hösten 2010 beslutade Finansinspektionen om ett allmänt råd för lån med bostaden som pant; det s.k. bolånetaket innebär att nya lån inte bör överstiga 85 procent av bostadens marknadsvärde.

Riskviktsgolv

För att säkerställa att bankerna håller en kapitalbas som täcker riskerna i den svenska bolåneportföljen har Finansinspektionen i flera steg infört ett riskviktsgolv för svenska bolån. I maj 2013 infördes ett riskviktsgolv på 15 procent för svenska bolån, som sedan höjdes till 25 procent i september 2014. Högre riskvikter gör att bankerna, allt annat lika, behöver hålla mer kapital för sin utlåning. Finansinspektionen beslutade 2018 att ändra metoden för tillämpningen av riskviktsgolvet för svenska bolån som då tillämpades i pelare 2. Det nya kravet konstruerades inom ramen för artikel 458 i Europaparlamentets och rådets förordning (EU) nr 575/2013 om tillsynskrav för kreditinstitut och värdepappersföretag (tillsynsförordningen)² Kreditinstitutens samlade kapitalbehov påverkades inte nämnvärt av åtgärden.³ Åtgärden trädde i kraft den 31 december 2018. I december 2020 beslutade Finansinspektionen att förlänga riskviktsgolvet med ett år, från den 30 december 2020 till och med den 30 december 2021.

Kapitalkrav

Basel 3-överenskommelsens första steg genomfördes i EU under 2014 genom att tillsynsförordningen började gälla samt att Europaparlamentets och rådets direktiv 2013/36/EU om behörighet att utöva verksamhet i kreditinstitut och om tillsyn av kreditinstitut och värdepappersbolag (kapitaltäckningsdirektivet) genomfördes i svensk rätt. Regelverket innebär att en större andel av kapitalkraven ska fyllas av kapital med högre kvalitet, dvs. bättre förlustabsorberande förmåga. Genom regelverket har även kapitalbuffertkrav introducerats, vilket har inneburit högre kapitaltäckningskrav för de svenska instituten, särskilt för de systemviktiga instituten. EU antog under 2019 en ny förordning och två nya direktiv som innebar ändringar i de befintliga rättsakterna i fråga om kapitaltäckning och hantering av banker i kris, dessa går under samlingsnamnet Bankpaketet. I detta ingår kravet avseende bruttosoliditet, som utgör ett parallellt krav till det riskvägda kapitalkravet. I svensk rätt genomfördes Bankpaketet såvitt avser ändringarna i kapitaltäckningsregelverket den 29 december 2020.

Mellan 2015 och 2020 har Finansinspektionen stegvis höjt det kontryckliga kapitalbuffertkravet till 2,5 procent. Med anledning av spridningen av coronaviruset och de ekonomiska och finansiella osäkerheterna som

² Åtgärden innebär att kapitalkrav som tidigare ställdes genom riskviktsgolvet för svenska bolån i pelare 2 kom att ställas i pelare 1. I kapitaltäckningsregelverket (tillsynsförordningen och kapitaltäckningsdirektivet) delas kapitalkravet upp mellan krav i pelare 1 som omfattar minimikapitalkraven för kreditrisker, marknadsrisker och operativa risker, och krav i pelare 2 som hanterar kapitalkrav för övriga risker som inte tas upp i pelare 1.

³ https://www.fi.se/contentassets/11fa1b82c138409b8a0d6c66e954b17c/remisspromemoria_artikel458.pdf

spridningen förde med sig, beslutade Finansinspektionen den 16 mars 2020 att sänka det kontracykliska kapitalbuffertkravet till 0 procent. Åtgärden syftar till att skapa utrymme för bankerna att upprätthålla eller öka utlåningen till företag och hushåll, och på så sätt stödja den svenska ekonomin. Finansinspektionen gjorde i mars 2021 bedömningen att ett beslut om höjning av kravet kommer att vara aktuellt först när både läget i ekonomin och framtidsutsikterna har stabiliserats och att en höjning av buffertkravet tidigast kommer att ske under det tredje kvartalet 2021.

Amorteringskrav

Lagen som ger Finansinspektionen mandat att utfärda föreskrifter avseende amorteringskrav på nya bolån trädde i kraft den 1 maj 2016. Därefter har Finansinspektionen, efter regeringens medgivande, beslutat om föreskrifter om amorteringskrav som trädde i kraft den 1 juni 2016. Den 1 mars 2018 skärptes amorteringskravet för de hushåll som tar stora bolån i förhållande till sin inkomst. Åtgärden bedömdes vid införandet påverka knappt 15 procent av nya bolånetagare. Finansinspektionen beslutade i december 2018, efter regeringens medgivande, att ändra amorteringsföreskrifterna så att amorteringskraven även omfattar s.k. LVB-bolag.⁴ Åtgärden säkerställer att amorteringskravens syfte uppnås då samma krav om amortering gäller för lån med bostaden som säkerhet oavsett om lånet ges av LVB-bolag eller av kreditinstitut.

Amorteringskravet är utformat så att banker och låntagare kan komma överens om undantag från kravet när det finns särskilda skäl. Med anledning av spridningen av coronaviruset meddelade Finansinspektionen den 17 mars 2020 att inkomstbortfall kopplat till viruset är ett sådant särskilt skäl till undantag från amortering. Den 14 april 2020 beslutade Finansinspektionen att banker ska få möjlighet att ge alla nya och befintliga bolånetagare ett undantag från amorteringskrav med hänvisning till spridningen av coronaviruset och dess effekter på svensk ekonomi. Det är sedan kreditgivarna som, utifrån en individuell bedömning, avgör om undantag kan beviljas. Undantaget gäller fram den 31 augusti 2021.

Finansinspektionens mandat att vidta makrotillsynsåtgärder

Genom lagändringar som trädde i kraft den 1 februari 2018 har Finansinspektionen möjligheter att, efter regeringens medgivande, vidta ytterligare makrotillsynsåtgärder för att motverka obalanser på kreditmarknaden. Dessa

⁴ Med LVB-bolag menas företag som har tillstånd att lämna bostadskrediter enligt lagen (2016:2035) om verksamhet med bostadskrediter (LVB).

åtgärder utgör olika typer av begränsningar i fråga om kreditgivning till hushåll och företag som exempelvis begränsningar av hur stora lån och ränteutgifter som kredittagare kan anses klara av i förhållande till sina ekonomiska förutsättningar.

Utvärdering av makrotillsyn

Regeringen gav 2018 Finansinspektionen i uppdrag att redovisa metoder för att utvärdera makrotillsynen. Uppdraget slutredovisades i en rapport till regeringen den 14 juni 2019. Finansinspektionens rapport ”Finansinspektionens arbete med makrotillsyn” visar att makrotillsynsåtgärderna har lett till att hushåll köper billigare bostäder, tar mindre bolån samt amorterar mer än vad de skulle ha gjort utan åtgärderna. Finansinspektionens analys ”FI-analys 20: Tillägglånen minskar efter amorteringskrav” visar även att tillägglånen på befintliga bolån har minskat efter amorteringskraven, vilket har bidragit till att andelen bolånetagare med stora skulder har minskat. En betydande belåning av hushållens befintliga bostäder för andra ändamål än bostadsköp, så kallade tillägglån, kan innebära makroekonomiska risker. Regeringen gav 2020 Finansinspektionen i uppdrag att under 2021 genomföra en samlad utvärdering av de genomförda makrotillsynsåtgärderna. I utvärderingen ingår att bl.a. se vilka effekter åtgärderna har haft på hushållens skuldsättning, och hur utvecklingen har påverkat riskerna kopplade till skuldsättningen. Utvärderingen ska slutredovisas senast den 30 juni 2021.

Andra åtgärder

I den sakpolitiska överenskommelsen mellan Socialdemokraterna, Centerpartiet, Liberalerna och Miljöpartiet de gröna som presenterades i januari 2019 (januariavtalet) ingår att en omfattande skattereform ska genomföras. Skattereformen ska bl.a. minska hushållens skuldsättning och bidra till att förbättra bostadsmarknadens funktionssätt.

3.4 Bostadsmarknaden

Exempel på insatser och åtgärder sedan Sveriges nationella reformprogram 2020

- **Investeringsstödet för hyresbostäder och bostäder för studerande har utvecklats på flera sätt.** Investeringsstödet reformerades redan i februari 2020 för att bli mer effektivt, öka blandningen av lägenhetsstorlekar för att möta fler behov och underlätta inträdet på bostadsmarknaden för unga och personer i en socialt utsatt situation. I juni 2020 redovisade Boverket sitt uppdrag om att föreslå hur hyresnivåerna

i förordningen om investeringsstöd skulle kunna bestämmas för att följa byggkostnadsutvecklingen. Boverkets rapport har remitterats och bereds för närvarande inom Regeringskansliet.

- **Reglerna om privat initiativrätt i plan- och bygglagen har gjorts tydligare.** För att förenkla arbetet med att ta fram detaljplaner har Översiktsplaneutredningen föreslagit tydligare regler om privat initiativrätt i plan- och bygglagen (SOU 2019:9). Förslagen innebär att planintressenten kan använda tiden från det att kommunen beslutar om ett positivt planbesked fram till den tidpunkt då det egentliga detaljplanearbetet påbörjas till att ta fram det planeringsunderlag som behövs för planläggningen. Regeringen beslutade om en proposition i linje med utredningens förslag i mars 2021. Lagändringarna föreslås träda i kraft den 1 augusti 2021.
- **Flera ändringar har gjorts i plan- och bygglagen.** För att säkerställa en bättre kontinuitet i översiktsplaneringen, och för att regelverket ska ge stöd för en god tillämpning och översiktsplanen i högre utsträckning än i dag ska underlätta för efterföljande planering och prövning, t.ex. vid detaljplanläggning och vid prövning av bygglov och förhandsbesked, har flera ändringar genomförts i plan- och bygglagen. Lagändringarna trädde i kraft den 1 april 2020.
- **Boverket har gett förslag på hur bostadsbristen kan beräknas och presenteras.** I september 2020 redovisade Boverkets sitt uppdrag. Beräkningarna ska kunna användas av offentliga aktörer i arbetet med bostadsförsörjningsfrågor. Finansdepartementet har remitterat en promemoria där Boverket föreslås få i uppdrag att göra återkommande beräkningar på nationell, regional och lokal nivå, som kommunerna ska använda som ett underlag i analysen inför framtagande av kommunala riktlinjer för bostadsförsörjningen.
- **Utredningen Samordning för bostadsbyggande har slutredovisat.** I december 2020 slutredovisade utredningen sitt uppdrag att underlätta samordningen mellan berörda parter i kommuner med särskilt komplexa planeringsförutsättningar och därigenom få till stånd ett ökat och hållbart bostadsbyggande (Fi N 2017:08). Sammantaget har utredningens arbete bidragit till att fler och hållbara stadsdelar och bostäder planeras och tidigareläggs runt om i landet.
- **Utredningen Bättre konkurrens i bostadsbyggandet har överlämnat sitt betänkande.** Betänkandet Bygg och bo till lägre kostnad — förslag för bättre konkurrens i bostadsbyggandet (SOU 202:75) överlämnades i december 2020. Betänkandet har remitterats.

- **Utredningen om översyn av strandskyddet har överlämnat sitt betänkande.** Betänkandet Tillgängliga stränder – ett mer differentierat strandskydd (SOU 2020:78) överlämnades i december 2020. Betänkandet har remitterats.
- **Utredningen Förslag för att underlätta för förstagångsköpare på bostadsmarknaden har tillsatts.** Regeringen beslutade i december 2020 om att tillsätta utredningen (Fi 2020:11; dir. 2020:125). Dess uppdrag är att utreda och lämna förslag på åtgärder för att underlätta för hushåll som för första gången ska köpa en bostad. Uppdraget ska redovisas senast den 1 november 2021.
- **Utredningen En socialt hållbar bostadsförsörjning har tillsatts.** Regeringen beslutade i maj 2020 om att tillsätta utredningen (Fi 2020:06; dir. 2020:53). Dess uppdrag är att skapa förutsättningar för en socialt hållbar bostadsförsörjning som underlättar situationen för hushåll som har svårt att skaffa en bostad på marknadens villkor, motverka boendesegregation och förbättra förutsättningarna för jämlika uppväxt- och levnadsvillkor. Uppdraget ska redovisas senast den 8 november 2021.
- **Utredningen Läge och kvalitet i hyressättningen har tillsatts.** Regeringen beslutade i juni 2020 om att tillsätta utredningen (dir. 2020:70). Uppdraget ska redovisas senast den 30 juni 2021.

Regeringens syn på rekommendationen

Regeringen delar bedömningen att det finns stora utmaningar på den svenska bostadsmarknaden.

Det finns behov av ytterligare reformer för att öka utbudet av bostäder, särskilt hyresbostäder med hyror på relativt lägre nivåer som kan efterfrågas av fler. Att öka utbudet av hyresbostäder kan förbättra rörligheten på bostadsmarknaden och matchningen på arbetsmarknaden, vilket är viktiga komponenter för en hög sysselsättning och effektivt resursutnyttjande i ekonomin. En av regeringens viktigaste åtgärder det senaste året har därför varit att återinföra och effektivisera investeringsstödet för nybyggnation av hyresbostäder och bostäder för studerande. Stödet stimulerar en fortsatt hög byggtakt av hyresbostäder till relativt lägre hyror.

Med målsättningen att förbättra konkurrensen i byggbranschen tillsatte regeringen 2019 utredningen Bättre konkurrens i bostadsbyggandet som ska se över offentlig upphandling vid bostadsbyggande till förutbestämd hyra och analysera på vilket sätt det kommunala ägerandet påverkar företags möjlighet att utveckla sin verksamhet över hela landet. Utredningen överlämnade i december betänkandet Bygg och bo till lägre kostnad — förslag för bättre konkurrens i bostadsbyggandet (SOU 202:75). Betänkandet har remitterats.

En utredning har tillsatts med uppdraget att föreslå mer effektiva hyresförhandlingar och därmed hur en bättre hyressättning kan åstadkommas.

Regeringen delar även kommissionens bedömning att skattesystemet kan påverka rörligheten på bostadsmarknaden. De senaste årens förändringar av bostadsbeskattningen har gått i riktning mot en minskad löpande beskattning och en ökad beskattning vid transaktionstillfällen. Enligt januariavtalet ska en omfattande skattereform genomföras, som bl.a. ska förbättra bostadsmarknadens funktionssätt.

Kommissionen bedömer att Sverige inte gjort några framsteg när det gäller att se över kapitalvinstbeskattningen. Regeringen delar bedömningen att utformningen av skattesystemet är central för bostadsmarknaden. Det är dock viktigt att upprätthålla stabila och förutsägbara regler för så viktiga beslut som köp av bostäder. Behovet av åtgärder på området måste ses långsiktigt och hanteras varsamt. Detta gäller även frågan om kapitalvinstbeskattning.

Sverige har emellertid genomfört en rad förändringar med bäring på bostadsmarknaden. För att effektivisera bostadsmarknaden, minska inlåsnings-effekterna och förbättra rörligheten har taket för uppskovsbelopp vid försäljning av privatbostäder höjts och schablonintäkten på uppskovsbelopp har slopats. Transaktionskostnaderna för köp och försäljning av bostäder har sänkts och fler individer förväntas realisera sina flyttplaner, vilket innebär att rörligheten på bostadsmarknaden förbättras.

Insatser och åtgärder

Regeringen har under mandatperioden fortsatt den föregående regeringens arbete med förenkling och effektivisering av plan- och byggprocesserna i syfte att göra regelverket effektivt och ändamålsmässigt. Utgångspunkten har i huvudsak varit den sakpolitiska överenskommelsen mellan Social-

demokraterna, Centerpartiet, Liberalerna och Miljöpartiet de gröna som presenterades i januari 2019 (januariavtalet), och som omfattar åtgärder på en rad olika områden.

Regeringen för en politik för ett långsiktigt hållbart bostadsbyggande över tid. Byggandet har ökat kraftigt och har under flera år legat på höga nivåer. 2019 färdigställdes drygt 58 800 bostäder genom ny- och ombyggnation, vilket var i nivå med föregående år. Som föregående år var de flesta nya bostadslägenheterna hyresrätter. Av de nya lägenheterna i flerbostadshus blev 53 procent hyresrätter och 47 procent bostadsrätter. Antalet färdigställda bostäder i flerbostadshus uppgick 2019 till över 45 400, vilket är det högsta antalet sedan 1973. Under 2020 påbörjades 51 600 nya bostäder enligt preliminära uppgifter från SCB. Enligt regeringens senaste prognos i vårpropositionen bedöms omkring 46 000 bostäder påbörjas under 2021.

Investeringsstödet för nya hyresbostäder och bostäder för studerande är en viktig åtgärd för att stimulera en fortsatt hög byggtakt. I december 2019 beslutade regeringen om ändringar i förordningen med ikraftträdande den 1 februari 2020. Förändringarna innehåller bl.a. ett nytt krav på att minst tio procent av lägenheterna ska vara små med högst ett rum och kök eller motsvarande i syfte att öka blandningen av lägenhetsstorlekar. I syfte att underlätta inträdet för individer som ofta har stora svårigheter att etablera eller återetablera sig på den ordinarie bostadsmarknaden införs ett krav på stöd-mottagaren att den måste erbjuda kommunen var åttonde bostad som kommunen i sin tur kan hyra för att använda till uthyrning med s.k. sociala kontrakt under en femårsperiod och/eller förmedla till personer under 31 år. Den berörda kommunen får avgöra om, och i så fall hur, de väljer att använda erbjudandet utifrån rådande lokala behov. För att skapa en mer effektiv användning av anslagna medel ska bl.a. byggstart nu ske senast ett år från beviljandebeslut.

Som ett led i att effektivisera stödet fick Boverket i uppdrag att bedöma hur investeringsstödet till hyresbostäder och studentbostäder bör fördelas mellan de tre storstadsregionerna å ena sidan och övriga landet å andra sidan. I fördelningen ska hänsyn tas dels till det bedömda bostadsbyggnadsbehovet, dels, vad gäller övriga landet, till lokala brister på vissa typer av bostäder. Boverket beslutade i januari 2020 att fördelningen av investeringsstödet ska ske med 75 procent till storstadsregionerna och 25 procent till övriga landet.

Boverket har även fått i uppdrag att analysera och lämna förslag till hur de högsta tillåtna nivåerna för normhyrorna enligt 8 § förordningen (2016:881)

om statligt investeringsstöd för hyresbostäder och bostäder för studerande årligen bör räknas om för att kompensera för kostnadsutvecklingen för nyproduktion av hyresbostäder. Förslaget ska särskilt beakta de olika förutsättningar som kan finnas för de regioner som anges i förordningen. I uppdraget ingår att lämna nödvändiga författningsändringar. Uppdraget redovisades i juni 2020 och rapporten har remitterats. Ärendet bereds inom Regeringskansliet.

Investeringsstödet förstärktes från 2021 i syfte att motverka en förväntad nedgång i bostadsbyggandet till följd av spridningen av sjukdomen covid-19.

Möjligheterna att komma överens om ersättning för att höja lägenhetens standard har utökats (tillval). Enkelt uttryck innebär reglerna att hyresvärderna och hyresgästen kan komma överens om ersättning för viss utrustning eller underhåll. Överenskommelsen i denna del kan då endast i undantagsfall frångås under en tioårsperiod. Avtalsfriheten har alltså utökats för att ge hyresvärdar incitament att erbjuda hyresgäster olika standarder och på så vis ge hyresgäster större valfrihet.

Regeringen beslutade våren 2020 om propositionen En utvecklad översiktsplanering med förslag till ändringar i plan- och bygglagen. Förslagen syftar till att säkerställa en bättre kontinuitet i översiktsplaneringen, att regelverket ska ge stöd för en god tillämpning och att översiktsplanen i högre utsträckning än i dag ska underlätta för efterföljande planering och prövning, t.ex. vid detaljplaneläggning och vid prövning av bygglov och förhandsbesked. Lagändringarna trädde i kraft den 1 april 2020.

Regeringen har i propositionen Större komplementbostadshus föreslagit en ändring i plan- och bygglagen som innebär att den tillåtna byggnadsarean för ett komplementbostadshus som får uppföras utan krav på bygglov i omedelbar närhet av ett en- eller tvåbostadshus utökas från 25 till 30 kvadratmeter. Förslaget syftar till att öka byggandet av komplementbostadshus och göra det möjligt att uppföra sådana hus med en högre boendekvalitet. Lagändringen trädde i kraft den 1 mars 2020. Riksdagen har sedermera beslutat att utökningen från 25 till 30 kvadratmeter ska gälla även komplementbyggnader som inte innehåller en bostad.

Utredningar och uppdrag

Utredningar

Kommittén för modernare byggregler

Kommittén för modernare byggregler tillsattes i februari 2017 och lämnade sitt slutbetänkande ”Modernare byggregler — förutsägbart, flexibelt och förenklat”, SOU 2019:68 i december 2019. Kommitténs huvudsakliga uppdrag var att göra en systematisk och grundlig översyn av byggregelverket i syfte att modernisera regelverket och därmed gynna ökad konkurrens och ökat bostadsbyggande. Betänkandet remitterades under våren 2020.

Boverket har, delvis parallellt, haft regeringens uppdrag att se över myndighetens bygg- och konstruktionsregler (BBR och EKS) och ta vid kommitténs arbete. Syftet med översynen var att skapa ett förenklat och konsekvent regelverk med en genomgående likartad struktur och detaljeringsgrad.

Boverket kallar sitt arbete för Möjligheternas byggregler. Synpunkter på de delar i betänkandet som rörde Boverkets byggregler (BBR) i kommitténs betänkande överlämnades till Boverket och de har beaktat dessa synpunkter i sitt arbete. Boverkets regelmodell bygger på att Boverket i föreskrifter ska precisera de krav som ställs på lag- och förordningsnivå, medan samhällsbyggnadssektorn ska ta fram lösningar som uppfyller föreskrifterna samt ta fram verifieringsmetoder.

Kommittén för modernare byggregler konstaterade att ombyggnadsbegreppet i PBL är krångligt och svårtolkat och föreslog att ombyggnadsbegreppet skulle tas bort ur PBL då följdkraven förhindrar ombyggnad. Många remissinstanser delade bilden att regelverket är krångligt men ansåg att följdkraven fyller ett syfte och att frågan därför först borde utredas vidare. Boverket har därför fått i uppdrag att utreda hur ombyggnadsbegreppet kan förtydligas i PBL (Fi2021/00253). Uppdraget ska redovisas den 30 november 2021. Därutöver föreslog kommittén införande av en byggnadskravsnämnd för förhandsavgöranden om krav på byggnadsverk i syfte att gynna seriellt byggande samt ett avskaffande av kontrollansvariga och certifierade sakkunniga inom ramen för kontrollsystemet. Betänkandet bereds inom Regeringskansliet.

Utredningen Samordning för bostadsbyggande

Regeringen tillsatte 2017 en särskild utredare (Fi N 2017:08 Samordning för bostadsbyggande) för att underlätta samordningen mellan berörda parter i samhällsbyggnadsprocessen i kommuner med särskilt komplexa planerings-

förutsättningar. Syftet med uppdraget var att underlätta planeringsprocesser för att få till stånd ett ökat och hållbart bostadsbyggande. Förutom att på olika sätt stödja kommuner i planeringsarbetet fick utredaren i bl.a. i uppdrag att fortsätta ett tidigare påbörjat arbete med att utreda bostadsbyggande på statens fastigheter samt bilda och driva ett nätverk för kommuner som bygger nya stadsdelar och städer. Uppdraget att underlätta samordningen mellan berörda parter i samhällsbyggnadsprocessen slutredovisades i december 2020 (Fi2020/05236). Avtal har ingåtts för större samlade exploateringar om bostadsbyggande i Knivsta, Gävle och Uppsala kommuner. Statens åtagande omfattar bland annat fyrspar mellan Uppsala och länsgränsen Uppsala/Stockholm samt nya stationslägen i Knivsta och Bergsbrunna. Likaså ska staten påbörja en utbyggnad av Ostkustbanan i Gävle kommun till dubbelspar. Avtalen innebär att kommunerna förbundit sig att åstadkomma 66 000 nya bostäder. Avtalen innebär att kommunerna förbundit sig att åstadkomma hållbara stadsdelar med gång, cykel och kollektivtrafik som utgångspunkt. Regeringen har genom beslut den 1 oktober 2020 uppdragit åt Länsstyrelsen i Uppsala län samordna uppföljningen av de avtal som ingåtts av samordnaren för större samlade exploateringar.

Byggrättsutredningen

Byggrättsutredningen slutredovisade sitt uppdrag i augusti 2018 med betänkandet Ett snabbare bostadsbyggande (SOU 2018:67). Uppdraget var att kartlägga kommunernas möjligheter att säkerställa att befintliga byggrätter tas i anspråk i utan dröjsmål och vid behov förstärka verktygen. Utredningen har analyserat kommunernas verktyg och beskrivit hur de arbetar med frågorna. De har även lyft goda exempel och analyserat hur tillämpningen skulle kunna förbättras. Slutligen har utredningen identifierat de områden där kommunernas verktyg behöver vässas genom förändrad lagstiftning. Utredningen lämnar förslag om kortare genomförandetid, förändringar i exploateringsavtal, expropriation, inlösen och förköpslagen samt uppföljning av detaljplaner. Betänkandet har varit på remiss och bereds inom Regeringskansliet.

Privat initiativrätt i plan- och bygglagen

För att förenkla arbetet med att ta fram detaljplaner har Översiktsplaneutredningen föreslagit tydligare regler om privat initiativrätt i plan- och bygglagen (SOU 2019:9). Förslagen innebär att planintressenten kan använda tiden från det att kommunen beslutar om ett positivt planbesked fram till den tidpunkt då det egentliga detaljplanearbetet påbörjas till att ta fram det

planeringsunderlag som behövs för planläggningen. I linje med utredningens förslag beslutade regeringen den 18 mars 2021 propositionen Privat initiativrätt – planintressentens medverkan vid detaljplanläggning (prop. 2020/21:131). Lagändringarna föreslås träda i kraft den 1 augusti 2021.

Utredningen Ett förenklat och effektivt regelverk för bl.a. bygglov

Regeringen tillsatte i januari 2020 utredningen Ett förenklat och effektivt regelverk för bl.a. bygglov (dir. 2020:4). En särskild utredare ska göra en systematisk översyn av regelverket för bl.a. bygglov, detta mot bakgrund av att effektiviteten i lovregelverket har stor betydelse för bl.a. kommuner, byggherrar och andra enskilda samt för plan- och byggprocessen som helhet. Syftet med utredningen är att skapa ett enklare, effektivare och mer ändamålsenligt regelverk som samtidigt säkerställer angelägna allmänna och enskilda intressen och ett långsiktigt hållbart byggande av bl.a. bostäder. Utredaren ska bl.a. föreslå när lovplikt respektive anmälningsplikt bör inträda för olika typer av åtgärder. Uppdraget ska redovisas senast den 31 maj 2021.

Bättre konkurrens i bostadsbyggandet

Regeringen tillsatte under 2019 utredningen Bättre konkurrens i bostadsbyggandet (Fi 2019:04). Bakgrunden till utredningen finns i de rekommendationer som Konkurrensverket lämnade i rapporten ”Bättre konkurrens i bostadsbyggandet. En uppföljning av utvecklingen 2015–2018” (rapport 2018:7). Inom ramen för utredningen ska den särskilda utredaren dels ta fram underlag för offentlig upphandling av bostadshus där hyresnivån i de färdiga bostäderna är bestämd på förhand, dels analysera på vilket sätt kommuners agerande påverkar möjligheten att utveckla verksamheten över hela landet för företag som har byggande till låg kostnad eller upplåtelse av bostäder till låg hyra som affärsidé. Syftet med utredningen är att gynna en utveckling där lägre produktionskostnader återspeglas i boendekostnaderna och där företag med sådana affärsmodeller ges bättre förutsättningar att verka. Utredningen överlämnade sitt betänkande, Bygg och bo till lägre kostnad — förslag för bättre konkurrens i bostadsbyggandet (SOU 2020:75) i december 2020. Utredningen har tagit fram olika verktyg som kommunerna kan använda inom ramen för gällande lagstiftning. Utredningen har även föreslagit en ändring i plan- och bygglagen (PBL) för att reducera de hinder som finns i form av t.ex. detaljerade bestämmelser om byggnaders utformning i detaljplaner. Utredningens förslag innebär utökade möjligheter att godta planavvikelser vid bygglovsprövningen för seriebyggda flerbostadshus.

Förslaget innebär att bygglov kan ges för uppförande av ett seriebyggt flerbostadshus trots att åtgärden strider mot gällande detaljplan eller områdesbestämmelser om avvikelser avser bebyggelsens omfattning, utformning eller placering och är nödvändig för att ett flerbostadshus ska kunna uppföras som ett seriebyggt hus. Betänkandet har remitterats t.o.m. 23 april 2021. Lagförslaget har ett starkt samband med de förslag som förväntas från Bygglövsutredningen, eftersom Bygglövsutredningen gör en bred översyn av regelverket för bygglov, bl.a. i frågan om vilka avvikelser som ska kunna tillåtas från gällande detaljplaner i en lovprövning.

Med utgångspunkt från Boverkets rapport En mer förutsägbar byggprocess 2017:23 pågår ett parallellt arbete i Regeringskansliet med att ta fram förslag för att uppmuntra seriekonstruktion av flerbostadshus.

Utredningen om översyn av strandskyddet

Regeringen tillsatte under 2019 en utredning om att se över strandskyddslagstiftningen. Syftet med utredning var att föreslå författningsändringar och andra åtgärder som medför att strandskyddet görs om i grunden genom en ökad differentiering som tar hänsyn till att tillgången till sjöar och stränder varierar i landet, liksom befolkningstäthet och exploateringsstryck. Det ska bli betydligt enklare att bygga strandnära i landsbygdsområden. Förslagen ska också syfta till att dels förbättra förutsättningar för bostäder och näringsverksamhet främst för småföretagare, besöksnäring och gröna näringar i områden med lågt exploateringsstryck, dels bibehålla eller om behov finns förstärka strandskyddet för att värna obrutna strandlinjer, den allemansrättsliga tillgängligheten och miljön i starkt exploaterade områden. Det lokala inflytandet ska öka. Utredningen lämnade sitt betänkande Tillgängliga stränder – ett mer differentierat strandskydd (SOU 2020:78) den 14 december 2020. Betänkandet har remitterats t.o.m. den 3 maj 2021.

Utredningen En socialt hållbar bostadsförsörjning

Regeringen beslutade i maj 2020 om en utredning om En socialt hållbar bostadsförsörjning (Fi 2020:06; dir. 2020:53). Syftet med utredningen är att skapa förutsättningar för en socialt hållbar bostadsförsörjning som underlättar situationen för hushåll som har svårt att skaffa en bostad på marknadens villkor, bl.a. strukturellt hemlösa. Samtidigt ska boendesegregation motverkas och förutsättningarna för jämlika uppväxt- och levnadsvillkor förbättras. I det sammanhanget är det angeläget att det finns en tydlig uppgiftsfördelning inom det allmänna och att de bostadspolitiska

verktygen är effektiva och ändamålsenliga. Utredningen beräknas avsluta sitt arbete senast den 8 november 2021.

Utredningen Förslag för att underlätta för förstagångsköpare på bostadsmarknaden
Regeringen beslutade i december 2020 om att tillsätta utredningen Förslag för att underlätta för förstagångsköpare på bostadsmarknaden (Fi 2020:11; dir. 2020:125). Syftet med utredningen är att utreda och lämna förslag på åtgärder för att underlätta för hushåll som för första gången ska köpa en bostad (förstagångsköpare). Bakgrunden till att regeringen ser ett behov av åtgärder för att underlätta för just förstagångsköpare är att en så stor del av bostadsbeståndet i dag består av ägda bostäder och att priserna på bostäder ökat kraftigt, mer än hushållens inkomster. De som vill finansiera kontantinsatsen med eget kapital måste därför spara mer jämfört med tidigare. Förstagångsköparna, som ofta är unga personer, har ofta ett litet eget kapital och lägre inkomst än andra grupper av hushåll.

Som exempel på åtgärd, vill regeringen att utredaren bl.a. ska ge förslag på hur ett statligt startlån för förstagångsköpare bör utformas (t.ex. när det gäller hur stor den egna insatsen bör vara, om startlånet bör ha ett maxbelopp, vilken/vilka aktörer som bör tillhandahålla och administrera lånet, finansiering av lånet, m.m.). Utredningen ska redovisa sina resultat senast den 1 november 2021.

Utredningen Ett offentligt register för bostadsrätter

Regeringen beslutade i december 2020 utredningen Ett offentligt register för bostadsrätter (Fi 2020:10; dir. 2020:123). Syftet med utredningen är att lämna förslag på hur ett offentligt register för bostadsrätter bör utformas. Avsaknaden av ett sådant register innebär att det idag saknas pålitlig information om hur bostadsrätter är pantsatta, vilket leder bl.a. till risker för såväl köpare som kreditgivare. En köpare kan drabbas om bostadsrätten utgör säkerhet för lån som han eller hon inte kände till. För kreditgivare finns en risk att lån beviljas med en felaktig bild av vilken säkerhet som finns för lånet eller att en person som inte har rätt att förfoga över bostadsrätten pantsätter den.

Utredaren ska föreslå hur hanteringen av panträtter i bostadsrätter kan förbättras och hur ett offentligt register för bostadsrätter bör utformas. I detta ingår bl.a. att bedöma om registret bör omfatta alla bostadsrätter eller bara pantsatta bostadsrätter; ta ställning till om hanteringen av överlåtelse bör förbättras; ta ställning till om registret bör utformas som ett självständigt register eller om det bör ingå i något befintligt register; föreslå vem eller vilka

som bör ansvara för registret och ha personuppgiftsansvar; föreslå hur ett register ska byggas upp och hur informationen ska samlas in samt hur en god kvalitet och aktualitet kan upprätthållas. Utredningen ska redovisa sina resultat senast den 1 juli 2022.

Utredningar av särskild betydelse för hyresmarknadens funktionssätt

En utredare har haft i uppdrag att utreda hur de kollektiva hyresförhandlingarna kan effektiviseras, Mer effektiva hyresförhandlingar. Syftet är att förbättra förhandlingarnas funktion när det gäller att fastställa hyror för lägenheter och att etablera långsiktigt hållbara hyresnivåer. Uppdraget redovisades i december 2020. Uppdraget bygger på en sakpolitisk överenskommelse mellan Socialdemokraterna, Centerpartiet, Liberalerna och Miljöpartiet de gröna (januariavtalet). I överenskommelsen i den delen anges: "Förhandlingssystemet för befintliga hyresrätter reformeras för att fungera mer effektivt med ett oberoende skiljedomsförfarande som vid tvist avgör vad som är en rimlig årlig höjning samt tidsgränser för förhandlingar som kombineras med ekonomiska sanktioner när dessa inte hålls."

En utredare har fått i uppdrag att lämna förslag på en modell med fri hyressättning vid nyproduktion (Dir. 2020:42). Uppdraget ska redovisas senast 31 maj 2021. Frågan om fri hyressättning vid nyproduktion är en del av januariavtalet som är en sakpolitisk överenskommelse mellan regeringen, Centerpartiet och Liberalerna.

En kommission har vidare fått i uppdrag att kartlägga hur läge och kvalitet beaktas i hyressättning och föreslå lämpliga åtgärder i de fall det inte sker i tillräcklig utsträckning (Dir. 2020:70). Det uppdraget ska redovisas senast den 30 juni 2021. Det är i enlighet med den sakpolitiska överenskommelsen mellan Socialdemokraterna, Centerpartiet, Liberalerna och Miljöpartiet de gröna (januariavtalet), som man ska låta hyreslägenheters läge och kvalitet få ett större genomslag i hyressättningen.

Uppdrag

Boverkets uppdrag om beräkning av bostadsbrist

Boverket fick i juni 2019 i uppdrag att lämna förslag på hur bostadsbristen ska beräknas och presenteras, Uppdrag att lämna förslag på hur återkommande bedömningar av bostadsbristen ska utföras (Fi2019/02440/BB). Beräkningarna ska kunna användas av offentliga aktörer i arbetet med bostadsförsörjningsfrågor. I dagsläget saknas vedertagna definitioner och enhetliga begrepp vilket försvårar bedömningen

av behov. Boverket redovisade uppdraget i september 2020. Boverkets rapport har remitterats parallellt med en departementspromemoria — Ett bättre underlag för att bedöma bostadsbristen (Ds 2021:2) — där det bl.a. föreslås att Boverket ska ta fram motsvarande mått som de föreslagit i rapporten på nationell, regional och lokal nivå, samt förse kommunerna med uppgifterna på lokal nivå. Kommunerna föreslås i departementspromemorian bli skyldiga att använda Boverkets underlag vid den analys de ska genomföra som grund för framtagande av riktlinjer för bostadsförsörjningen varje mandatperiod. Praktiskt ikraftträdande i kommunerna föreslås bli från och med nästa mandatperiod. Remisstiden avslutas 14 april.

Boverkets uppdrag om PBL i digital miljö

Regeringen har uppdragit åt Boverket att verka för en effektiv och enhetlig tillämpning av plan- och bygglagen i den digital miljö (Fi2021/00948). Boverket ska bland annat lämna förslag på och genomföra de tekniska lösningar som behövs för att möjliggöra en digital plan-, lov- och byggprocess. Dessutom ska en bedömning göras om och i så fall vilka rättsliga hinder som finns för att detaljplanebeslut ska vara digitala samt hur äldre detaljplaner kan ersättas med nya digitala beslut. Boverket ska också föreslå hur översiktsplaner och regionplaner bör utformas i en digital miljö. Vidare ska Boverket föreslå hur digitala detalj-, översikts- och regionplaner kan arkiveras på ett beständigt sätt och lämna förslag till nödvändiga författningsändringar. Uppdraget ska redovisas senast den 16 december 2021.

Lantmäteriets uppdrag om digital infrastruktur

Vidare har regeringen uppdragit åt Lantmäteriet att etablera en digital infrastruktur för tillgängliggörande av minst två standardiserade dataset i samhällsbyggnadsprocessen (Fi2020/00358/SPN). En digital samhällsbyggnadsprocess bygger på att olika aktörer kan utbyta information digitalt. I samhällsbyggnadsprocessen krävs det ett omfattande manuellt arbete för att dels hitta aktuell, relevant och korrekt information i digital form, dels konvertera och återanvända sådan information. För att de digitala verktygen i samhällsbyggnadsprocessen ska bli effektivare bör informationen som utbyts vara standardiserad, avgiftsfri och sökbar. Uppdraget ska delredovisas senast den 1 februari 2021 och slutredovisas senast den 31 januari 2022.

Konkurrensverkets uppdrag om konkurrensen i byggmaterialindustrin

Regeringen har uppdragit åt Konkurrensverket att utreda och kartlägga konkurrensen i de branscher inom byggmaterialindustrin som är av strategisk betydelse för bostadsbyggandet när det gäller marknadskoncentration, prisbildning, vertikal integrering, internationell integrering, köpar- och säljarmakt, samt val av byggmaterial. Uppdraget ska redovisas senast den 21 december 2021.

Riksintresseuppdraget

Regeringen har uppdragit åt Naturvårdsverket, Riksantikvarieämbetet, Statens energimyndighet, Tillväxtverket och Trafikverket att tillsammans med Boverket som samordnande myndighet göra en översyn av sina respektive anspråk på områden av riksintresse. I uppdraget ingår att se över och precisera kriterierna för vilka områden som ska anses vara av riksintresse, och utvärdera om de nuvarande anspråken på områden av riksintresse motsvarar de kriterier som tas fram och ta ställning till om dessa anspråk behöver ändras. Sammantaget ska översynen leda till en kraftig minskning av såväl antalet anspråk på områden av riksintresse som dessa områdens samlade areella utbredning. Uppdraget ska slutredovisas till regeringen (Finansdepartementet) senast den 15 september 2021

3.5 Investeringar

För att återstarta ekonomin efter pandemin har regeringen och riksdagen genomfört omfattande investeringar i hela Sverige. Sammantaget beräknas utgifterna för de åtgärder som vidtagits sedan smittspridningen började uppgå till mer än 400 miljarder kronor. Både den gröna omställningen och digitaliseringen är prioriterade områden för den svenska regeringen. Regeringen anser att de investeringsområden som pekats ut av kommissionen är viktiga områden för att Sverige ska fortsätta vara konkurrenskraftigt framöver.

Insatser och åtgärder

Investeringar i grön och digital omställning

I budgetpropositionen för 2021, samt med förslag i vårändringsbudget och i extra ändringsbudget, har satsningar om ca 10 miljarder kronor gjorts på grön återhämtning. För att minska klimatutsläppen i hela landet och bidra till en grön återhämtning har satsningen Klimatklivet förstärkts och förlängts i för 2021 med 80 miljoner kronor och hela anslaget uppgår till 1915 miljoner kronor. Detta investeringsstöd har sedan 2015 finansierat klimatprojekt

runtom i Sverige som förväntas minska de årliga utsläppen med 1,8 miljoner ton och skapat över 4 000 nya arbetstillfällen. En strategisk viktig satsning på omställningen av industrin är Industriklivet, som ger stöd till att utveckla lösningar för att minska processrelaterade utsläpp. Industriklivet har förstärkts med 150 miljoner kronor 2021 till knappt 750 miljoner kronor och breddats till att bland annat också inkludera strategiskt viktiga insatser för biodrivmedel och batteriproduktion. För att främja tekniker som möjliggör en fossilfri omställning har även medel tillförts projekt av gemensamt europeiskt intresse (IPCEI). Perioden 2021–2022 tillförs 200 miljoner kronor per år och för 2023–2027 tillförs 70 miljoner kronor per år. För att ställa om till ett digitalt samhälle behövs bredband som säkerställer en god och robust uppkoppling för digitala tjänster. För att utbyggnad av bredband ska kunna åstadkommas även i områden där marknaden inte bygger ut på egen hand, görs stöd- och främjandeinsatser för bredbandsutbyggnad.. Därför har 2,2 miljarder kronor tillförts perioden 2021–2025 för att bygga ut bredband i hela landet. Regeringen vidtar också andra åtgärder som syftar till att åstadkomma och underlätta digitalisering. En av dessa är inrättandet av en förvaltningsgemensam digital infrastruktur. Regeringens mål för digitaliseringen av den offentliga förvaltningen är en enklare vardag för medborgare och företag, en öppnare förvaltning som stödjer innovation och delaktighet samt högre kvalitet och effektivitet i verksamheten. Den gröna och digitala omställningen går hand i hand och för att det ska vara attraktivt att välja tåg behöver tillgången till mobil uppkoppling vara god. Därför har 25 miljoner kronor tillförts per år under 2021–2022 för att förbättra mobil uppkoppling på fjärrtåg.

Investeringar i utbildning, forskning och färdigheter

Kommissionen bedömer att Sverige genom att stödja kompetensförsörjningen kan upprätthålla en högre produktivitetstillväxt med hjälp av forskning och innovation inom högteknologiska sektorer. Forskning och innovation är avgörande för Sveriges framtida konkurrenskraft och återstart av ekonomin efter pandemin. I budgetpropositionen för 2021 har anslagen för forskning och innovation tillförts 3,4 och 3,2 miljarder kronor för 2021 respektive 2022. Vidare har regeringen under ett antal år tillfört medel för att möjliggöra ett omfattande kunskapslyft motsvarande över 150 000 utbildningsplatser år 2021 inom komvux, folkhögskola, yrkeshögskola och högskola.

Kommissionen bedömer även att det krävs investeringar för att minska skillnaden i resultaten mellan elever med utrikes- och inrikesbakgrund. De

senaste åren har stora satsningar gjorts på skolan och kunskapsresultaten har vänt uppåt. För att öka likvärdigheten och fortsatt höja kunskapsresultaten, samtidigt som skolan ska kunna möta de tuffa utmaningar som pandemin innebär, har skolväsendet tillförts 1 miljard kronor i budgetpropositionen för 2021 och ytterligare 385 miljoner kronor har tillförts skolor i områden med socioekonomiska utmaningar. Även det statliga stödet för bättre språkutveckling i förskolan har förstärkts med 100 miljoner kronor för 2021.

Investeringar i infrastruktur och hållbara transporter

Kommissionen bedömer att planerade investeringar i järnvägsinfrastrukturen är viktiga för att underlätta en färdmedelsfördelning och för att nå Sveriges långtgående klimatmål. Den 16 april 2021 presenterade regeringen en ny infrastrukturproposition med ekonomiska ramar om 799 miljarder kronor för nästa planperiod 2022-2033. Tillkommande medel som banavgifter och trängselavgifter beräknas uppgå till 77 miljarder kronor, vilket sammantaget ger en ram på 876 miljarder kronor. Infrastrukturpropositionen kombinerar satsningar på underhåll av vägar och järnvägar med nya investeringar. Det bidrar till tillgängligheten, klimatarbetet, vidgade arbetsmarknadsregioner, regional utveckling, sammanhållningen i landet och Sveriges konkurrenskraft. I infrastrukturpropositionen föreslår regeringen att medel till utveckling av transportinfrastruktur blir 437 miljarder kronor. Förslaget till ekonomisk ram för utveckling innebär att den gällande nationella planen kan fullföljas och att satsningar kan göras på såväl nya stambanor som andra angelägna åtgärder.

I en extra ändringsbudget från 2020 tillfördes över 1 miljard kronor till upprustning av järnväg och väg. Efter regeringens förslag i budgetpropositionen 2021 har anslaget för väg- och järnvägsunderhåll förstärkts ytterligare med 3 miljarder kronor perioden 2021–2023. Satsningen syftar förutom förbättringar på järnvägs- och vägnät till ökad sysselsättning. Elektrifiering av relativt korta regionala vägtransporter har stor potential att bidra till att uppnå miljö- och klimatmål. Därför har ett stöd till regionala elektrifieringspiloter med laddinfrastruktur införts för tunga fordon, i syfte att elektrifiera tunga vägtransporter inom de mest trafikerade områdena. Även tankinfrastruktur för vätgas ingår i satsningen. För ändamålet har 500 miljoner kronor tillförts för 2021 och 550 miljoner kronor för 2022.

Investeringar för en väl fungerande bostadsmarknad

Regeringen delar bedömningen att det finns behov av ytterligare reformer för att skapa förutsättningar för en bättre fungerande bostadsmarknad. Byggandet har ökat kraftigt de senaste åren och har under flera år legat på höga nivåer. För att minska risken för fallande bostadsinvesteringar, färre byggda bostäder och minskad sysselsättning inom byggbranschen har i budgetpropositionen för 2021 anslaget för investeringsstödet höjts med 1,1 miljarder kronor 2022 och med 1,9 miljarder kronor 2023. En detaljerad redogörelse för genomförda insatser för att förbättra bostadsmarknadens funktionssätt finns i avsnitt 3.4 om bostadsmarknaden.

Prioriterade investeringsprojekt

Projekttitel	Huvudsakliga strategiska mål	Total investering (eur)	Finansiering
Ny infrastrukturproposition med ekonomisk ram för transportinfrastrukturåtgärder 2022-2033	Underhåll och av vägar och järnvägar med nya investeringar	ca 87 miljarder euro	Nationell budget
Industriklivet	Minska de processrelaterade utsläpp inom industrin bidra till tekniker för negativa utsläpp	ca 148 miljoner euro 2021–2022, därefter 79 miljoner euro per år	Nationell budget
Bredbandsutbyggnad	Digital omställning	ca 217 miljoner euro 2021–2025	Nationell budget
Skolsatsning till områden med socioekonomiska utmaningar	Ökad likvärdighet och kvalitet	ca 79 miljoner euro 2021–2022, därefter 40 miljoner euro per år	Nationell budget
Investeringsstöd för hyresbostäder och bostäder för studerande	Stimulera bostadsbyggandet dämpa konjunkturedgången	ca 297 miljoner euro 2021–2023	Nationell budget

3.6 Penningtvätt

Regeringens syn på rekommendationen

Regeringen delar bedömningen att bekämpning av penningtvätt är en mycket viktig fråga, och har också vidtagit en rad åtgärder för att ytterligare stärka lagstiftningen på området och skärpa tillsynen.

Insatser och åtgärder

Lagstiftning

Process

Mellan april 2019 och mars 2020 överlämnade regeringen totalt fem propositioner⁵ till riksdagen med materiella ändringar i penningtvättslagen,

⁵ 2018/19:125, 2018/19:150, 2019/20:14, 2019/20:55 och 2019/20:83

lagen om registrering av verkliga huvudmän och/eller relaterade lagar. Därtill trädde under 2019 ett antal lag- och förordningsändringar föranledda av beslut från tidigare år i kraft.

Vidare tillsatte regeringen under 2019 en utredning i syfte att föreslå ytterligare lagändringar för att förbättra effektiviteten i systemet för bekämpning av penningtvätt och finansiering av terrorism. Utredningen ska leverera sitt betänkande i maj 2021.

Under 2020 trädde ett stort antal lagändringar i kraft i linje med riksdagens beslut med anledning av olika propositioner. I den mån dessa lagändringar rör genomförande av EU-direktiv har de notifierats till kommissionen. Lagändringarna begränsar sig emellertid inte till genomförande av EU-direktiv.

Ett antal nya förslag bereds för närvarande inom Regeringskansliet. En promemoria⁶ har remitterats som bl.a. syftar till att bestämmelserna i penningtvättslagen ska gälla för leverantörer av gräsrotsfinansieringstjänster. Dessutom har regeringen i en proposition⁷ föreslagit en ny fastighetsmäklarlag som innebär att fler fastighetsmäklare och fastighetsmäklarföretag ska stå under tillsyn, vilket även innebär att de omfattas av regleringen för bekämpning av penningtvätt och finansiering av terrorism. Slutligen har en promemoria⁸ remitterats om genomförande av EU:s direktiv om finansiell information.

Materia

Lag- och förordningsändringar som trätt i kraft under de senaste åren har berört många olika delar av systemet. Det har t.ex. rört förbättrade befogenheter för Finansinspektionens vandelsprövningar, nya befogenheter för Skatteverket att på egen hand inhämta underrättelseinformation om penningtvätt, finansiella företags uppgifter till brottsutredande myndigheter, tillsyn av advokater och advokatbolag, reglering av virtuella valutor, skärpta åtgärder i förhållande till högriskredjeländer, förbättrat skydd för visselblåsare, informationsutbyte med utländska tillsynsmyndigheter, förstärkta befogenheter för Finansinspektionen i förhållande till utländska filialer, åtgärder i förhållande till transparens i verkligt huvudmannaskap,

⁶ FI2020/05177

⁷ 2020/21:119

⁸ Ds 2021:5

återkoppling vid rapportering av misstänkta transaktioner, ett nytt konto- och värdefackssystem samt genomförande av internationella standarder.

Sveriges lagstiftning på området har också under perioden varit föremål för granskning från olika internationella organisationer, t.ex. Fatf, OECD, EU, Europarådet och olika delar av FN.

När det gäller den nära framtiden har regeringen tillsatt en utredning för att föreslå ytterligare reformer på området. Utredningen ska överlämna sitt betänkande senast den 31 maj 2021. Utredningen har ett brett mandat att föreslå förändringar inom olika viktiga områden, inräknat informationsutbytet mellan och inom de offentliga och privata sektorerna samt tillsyn.

Regeringen har också tillsatt en annan utredning som ska se över bestämmelserna för förverkande av brottvinster. Den utredningen ska föreslå lagändringar som innebär utökade möjligheter till förverkande, inklusive att ta ställning till om möjligheterna till förverkande utan samband med fällande brottmålsdom bör utvidgas. Utredningen ska redovisa sitt betänkande senast den 17 december 2021

Insatser och åtgärder: Myndigheternas arbete

Budgetförstärkningar

I statens budget för 2020 tillfördes Finansinspektionen 10 miljoner kr för penningtvättstillsyn, tre länsstyrelser 12 miljoner kr för penningtvättstillsyn samt Skatteverket 20 miljoner kr för uppbyggnad och drift av konto- och värdefacksystemet som beskrivits ovan.

I statens budget för 2021 tilldelades Finansinspektionen ytterligare 10 miljoner kr för penningtvättstillsyn. Fastighetsmäklarinspektionen tillfördes 4 miljoner kr för sin tillsynsverksamhet med anledning av myndighetens något utökade uppdrag (se ovan).

Under senare år har polismyndigheten har tillförts stora budgetförstärkningar. Anslaget ökar med ungefär 1 900 miljoner kr 2021 och ytterligare 1 650 miljoner kr har föreslagits för 2022. Dessa förstärkningar kommer alla delar av polisen till del, inklusive Finanspolisen och andra delar av polisen som arbetar med bekämpning av penningtvätt och finansiering av terrorism. Regeringen har som mål att antalet polisanställda ska öka med 10 000 till 2024. Mer än hälften av målet hade uppnåtts under det tredje

kvartalet 2020. För Finanspolisens del har bemanningen ökat med 50 procent sedan 2017 och ytterligare ökning i bemanningen planeras.

Myndigheternas operativa verksamhet

När det gäller gränsöverskridande samarbete har Finansinspektionen etablerat tillsynskollegier på penningtvättssidan för Sveriges tre största gränsöverskridande banker. Sverige är bland de första medlemsstaterna som bildar tillsynskollegier av detta slag. Ett annat initiativ som togs under 2019 är tillskapandet av en nordisk-baltisk arbetsgrupp på området. Arbetsgruppen fokuserar på bredare frågor om samarbete och informationsutbyte mellan regionens tillsynsmyndigheter.

I november 2019 meddelade Finansinspektionen att myndigheten fram till slutet av 2020 avsåg att tredubbla förmågan inom arbetet mot penningtvätt och finansiering av terrorism jämfört med 2018. Stora resurser satsades på att granska svenska storbankers styrning och kontroll av dotterbolagens verksamhet i Baltikum, vissa organisationsförändringar genomfördes och bemanningen utökades.

Finansinspektionen meddelade i mars 2020 beslut om en varning och en sanktionsavgift på fyra miljarder kronor mot Swedbank till följd av brister i efterlevnaden av penningtvättsregelverket, både i termer av den svenska verksamheten och i moderbankens styrning och kontroll av dotterbankerna i Baltikum. Denna sanktionsavgift är långt större än de som tidigare meddelats av Finansinspektionen för brister inom området. Undersökningen genomfördes i nära samarbete med internationella motsvarigheter till Finansinspektionen. I juni 2020 meddelades en liknande anmärkning med sanktionsavgift på en miljard kronor mot SEB. Inget av dessa beslut har överklagats. Ett antal andra undersökningar pågår eller har avslutats.

För tillsynsmyndigheterna generellt har ett ökande antal beslut fattats under 2020, både vad gäller finansiella och icke-finansiella företag. Pandemin har emellertid inneburit att färre platsbesök har kunnat genomföras. Myndigheterna har därför i större utsträckning fokuserat på inspektion på distans.

Sveriges finansunderrättelseenhet Finanspolisen har uppgraderat sitt system för mottagning av rapporter om misstänkta transaktioner. Sedan mars 2020 används enbart systemet goAML, som är framtaget av FN och som används av ett stort antal länder. Finanspolisen bedöms öka sin förmåga, på såväl operativt som strategisk nivå, att hantera och analysera rapporterna som

inkommer. Finanspolisen tar del av innehållet i samtliga rapporter om misstänkta transaktioner, och all information hanteras, antingen genom att den bearbetas och skickas vidare till brottsbekämpande myndigheter eller att den sparas för framtida användning. Flera förändringar bedöms ytterligare effektivisera Finanspolisens arbete utöver införandet av goAML, bl.a. det nationella bankkontoregistret (konto- och värdefackssystemet; se ovan) samt omfattande nyrekryteringar av ytterligare personal till Finanspolisen.

När det gäller vägledning om risker har ett stort antal produkter publicerats till stöd för verksamhetsutövare enligt penningtvättslagen. De flesta är tillgängliga på regeringens eller polisens hemsidor.⁹

Regeringen har i 2021 års regleringsbrev för Polismyndigheten gett myndigheten i uppdrag att redovisa vilka effekter de utökade möjligheterna att inhämta och hantera finansiell information har fått i myndighetens verksamhet, bland annat avseende förmågan att kartlägga och utreda mer komplexa brottsupplägg, inklusive penningtvätt.

Slutligen kan regeringen konstatera att antalet lagförda penningtvättsbrott har ökat kraftigt. För 2019 uppgår antalet lagförda penningtvättsbrott till 1 518, vilket är en ökning på nästan 50 procent jämfört med föregående år.¹⁰ Sedan år 2016, när Sverige utvärderades av Fatf, har antalet lagförda brott per år närmast femdubblats.

Framgångsrika åtal har noterats i olika typer av ärenden, från mindre brott till komplexa brott med finansmarknadsanknytning. I ett fall dömdes en man för grovt penningtvättsbrott efter att ha tagit emot och skickat vidare medel som tidigare använts som muta i ett komplext upplägg med säkerställda obligationer (Svea hovrätt, B 5474–20). I ett annat fall dömdes mer än 100 åtalade i ett stort bedrägeriupplägg, varav flera dömdes för anknutna penningtvättsbrott (Svea hovrätt, B 1187–20).

Insatser och åtgärder: Internationellt

Fatf

Fatf publicerade Sveriges första ordinarie uppföljningsrapport i september 2020. Denna rapport innehåller nya bedömningar av Sveriges efterlevnad av rekommendationerna 15 och 26. Särskilt bedömer Fatf att Sverige är ”largely

⁹ <https://www.regeringen.se/amlcft> och <https://polisen.se/om-polisen/polisens-arbete/penningtvatt/nationell-samordning-mot-penningtvatt-och-finansiering-av-terrorism/>

¹⁰ Brå, tabell 405. Statistiken för 2020 blir tillgänglig i maj 2021.

compliant” när det gäller efterlevnad av internationella standarder om tillsynsmyndighetens befogenheter samt reglering av virtuella valutor. Sverige är den första medlemsstaten som uppnått det senare.

Sverige är nu ”partially compliant” endast på 3 av 40 rekommendationer (och är inte ”non-compliant” på någon). Bland medlemsstaterna är det bara Italien, Spanien och Lettland som har färre rekommendationer som är ”partially compliant”.

När det gäller effektivitet i systemet för bekämpning av penningtvätt och finansiering av terrorism i sin helhet har Sverige nått Fatfs ordinarie uppföljningsprocess, vilket är den minst intensiva uppföljningsprocessen. Endast fem andra medlemsstater har uppnått detsamma.

IMF

Sverige tog initiativ till att föreslå för IMF att genomföra en regional riskanalys för den nordisk-baltiska regionen, inklusive EES-medlemsstaterna Norge och Island. Såvitt regeringen känner till är det första gången ett sådant projekt genomförs i Europa. Projektet påbörjades i januari 2021 och ska färdigställas till sommaren 2022.

4. Europeiska struktur- och investeringsfonderna 2014–2020

Partnerskapsöverenskommelsen

Sverige har ingått en partnerskapsöverenskommelse som ska fungera som en övergripande strategi och förbättra samordningen mellan de fyra europeiska struktur- och investeringsfonderna Europeiska regionala utvecklingsfonden, Europeiska socialfonden, Europeiska jordbruksfonden för landsbygdsutveckling och Europeiska havs- och fiskerifonden.

Partnerskapsöverenskommelsen har som främsta syfte att bidra till att uppnå Europa 2020-målen och stärka EU:s och Sveriges konkurrenskraft.

Överenskommelsen syftar även till att främja synergier och undvika överlappning mellan fonderna samt öka förutsättningarna för samordning med instrument på EU-nivå och nationell nivå.

Inför programperioden 2021–2027 ska SE att lämna en partnerskapsöverenskommelse för Europeiska regionala utvecklingsfonden, Europeiska socialfonden och Europeiska havs- och fiskerifonden.

Investering för tillväxt och sysselsättning 2014–2020

Regionalfonden

Genomförandet av regionalfondens insatser påbörjades under 2015. Sverige har lyckats väl med att omsätta tillgängliga resurser i konkreta insatser. Den totala omfattningen, inklusive EU-medel samt offentlig och privat nationell medfinansiering, av de nio regionalfondsprogrammen, är ca 17,5 miljarder kronor. Av detta belopp uppgår EU-ramen till ca 8,6 miljarder kronor.

Regionalfondsprogrammen inriktas främst på strukturförändrande insatser inom de prioriterade områdena forskning och innovation, ökad konkurrenskraft i små och medelstora företag och övergången till en koldioxidsnål ekonomi. Omkring 80 procent av de totala medlen beräknas därför gå till dessa områden. Övriga medel går huvudsakligen till områdena informations- och kommunikationsteknik samt hållbara transporter.

Beslutade EU-medel för de nio regionalfondsprogrammen inom Investering för tillväxt och sysselsättning t.o.m. 2020 är cirka 8,4 miljarder kronor.

Under 2020 har programändringar gjorts så att det blivit lättare att använda de medel som finns kvar inom regionalfondsprogrammen till insatser i små och medelstora företag som drabbats hårt av effekterna av Coronaviruset. Insatserna handlar om rådgivningsstöd, digitalisering, särskilda branschinsatser såsom t.ex. besöksnäringen.

Ytterligare 658 miljoner kronor har genom React-EU, som är en del av återhämtningsfonden, avsatts för regionalfonden under 2021–2023.

Insatserna syftar till att motverka effekterna av pandemin och kommer främst riktas till de mest drabbade geografiska områdena och sektorerna samt bidra till den gröna och digitala omställningen.

Europeiskt territoriellt samarbete 2014–2020

Samarbetsprogrammen är en del av EU:s sammanhållningspolitik vars syfte är att genom gränsöverskridande samarbete stärka konkurrenskraften i EU:s länder och regioner. Sverige deltar i totalt tretton olika samarbetsprogram. Samtliga län i Sverige är berörda av minst ett av dessa program. Den totala omfattningen, inklusive EU-medel, medel från tredjeland samt offentlig och privat nationell medfinansiering, av de sex gränsregionala och tre transnationella programmen som Sverige deltar i, uppgår totalt till ca 14,7 miljarder kronor. Av detta belopp uppgår EU-ramen till ca 9 miljarder kronor.

98 procent av programmens EU-medel var beviljade i slutet av 2020, vilket motsvarar ca 8,8 miljarder kronor.

Socialfonden

Det nationella socialfondsprogrammet 2014–2020 för tillväxt och sysselsättning, som hittills omfattar ca 14,5 miljarder kronor, varav nästan hälften nationell medfinansiering, ska bidra till en väl fungerande arbetsmarknad och en varaktigt ökad sysselsättning på lång sikt. En viktig utgångspunkt för programmet är att det ska förstärka och utveckla den nationella arbetsmarknadspolitiken och bidra till att nå Europa 2020-strategins målsättningar. Insatserna syftar bl.a. till att stimulera kompetensutveckling som stärker individers ställning på arbetsmarknaden, öka övergångarna till arbete bland personer som står långt ifrån arbetsmarknaden och underlätta ungas etablering i arbetslivet och deltagande i utbildning. EU:s sysselsättningsinitiativ för unga har genomförts som en del av socialfondsprogrammet. Initiativet skulle komplettera och utöka de befintliga arbetsmarknadspolitiska insatserna för unga i främst regionerna Sydsverige, Norra Mellansverige och Mellersta Norrland.

Sedan socialfondsprogrammets start 2014 till och med 2020 har totalt 753 projektansökningar beviljats och 95 procent av programmedlen har in-tecknats. Totalt 290 000 personer har påbörjat deltagande i projekten, varav 60 procent kvinnor och 40 procent män. Genomförandet av socialfondsprogrammet hade inledningsvis stort fokus på insatser riktade till unga och därefter på insatser för nyanlända. Senare har en prioritering bl.a. varit att förstärka och utveckla Arbetsförmedlingens insatser i fråga om främst utvecklade matchningstjänster. Under 2020 gjordes inom socialfondsprogrammet, mot bakgrund av pandemins effekter, en särskild satsning på kompetensutveckling av varslade och korttidspermitterade personer i näringslivet. Under 2021 ska genomförandet av React-EU och insatser i övrigt som bidrar till att stärka den enskildes ställning på arbetsmarknaden i ljuset av pandemins effekter prioriteras. Genom React-EU, som är en del av återhämtningsfonden, beräknas socialfondsprogrammet tillföras totalt ca 2,6 miljarder kronor för 2021–2023. Dessa medel ska inriktas på att förstärka den nationella arbetsmarknadspolitiken. Målgruppen ska vara arbetslösa som behöver rustande och matchande insatser för att stärka sin ställning på arbetsmarknaden i syfte att snabbt komma i arbete och undvika långtidsarbetslöshet till följd av pandemin.

En effektutvärdering av socialfondsprogrammet 2014–2020 har redovisats. Utvärderingen visar positiva effekter på individnivå, bl.a. som ett resultat av

intensiva och individanpassade åtgärder. Däremot är effekterna på organisationsnivå mer begränsade och osäkra.

Landsbygdsfonden

Landsbygdsfonden operationaliseras i Sverige genom Landsbygdsprogrammet vars totala budget för programperioden 2014–2020 är cirka 37 miljarder kronor. Dessa medel är fördelade i programmet efter en del prioriteringar där kunskap och innovation utgör programmets första prioritering som samtidigt är horisontell och saknar egen budget. I stället ska innovation och kunskapsöverföring främjas inom samtliga delar av programmet. Programmets tyngdpunkt ligger samtidigt liksom i föregående programperioder på ersättningar för miljöinsatser. Därutöver har landsbygdsprogrammet för perioden 2014–2020, även det likt tidigare programperioder, en bred profil med åtgärder som på olika sätt ska främja företagande på landsbygden, såväl inom som utanför lantbrukssektorn, och insatser för att göra det enklare att bo och bedriva verksamhet på landsbygden.

Åtgärderna finns inom områdena kompetensutveckling, rådgivning, investeringar till jordbruk, trädgård och rennäring, jordbruks- och affärsutveckling, service, infrastruktur och attraktiv landsbygd, stöd för miljöåtgärder i skogen, miljö- och klimatvänligt jordbruk, ekologisk produktion, djurvälferdsersättningar, samarbeten och lokalt ledd utveckling.

Havs- och fiskerifonden

Havs- och fiskeriprogrammets tre övergripande mål som direkt kopplar till Europa 2020-målen är följande:

- Öka konkurrenskraften hos små och medelstora företag.
- Skydda miljön och främja en hållbar användning av naturresurserna.
- Främja sysselsättning.

Havs- och fiskeriprogrammets prioriteringar möjliggör stöd till utvecklingen för ett miljömässigt, ekonomiskt och socialt hållbart fiske och vattenbruk. Regeringens förväntningar är att detta ger förutsättningar för tillväxt, stärkt konkurrenskraft och ökad sysselsättning inom berörda näringar utan att kompromissa med miljöskydd och en hållbar användning av naturresurserna. Programmet omfattar ca 1,5 miljarder kronor och efterfrågan på stöd har varit hög sedan programmet startat. Det har beviljats totalt ca 1,2 miljard kronor, till och med december 2020.

Lokalt ledd utveckling

Lokalt ledd utveckling (LLU) har genomförts i alla fyra ESI-fonder genom integrerade flerfondsstrategier. Lokala aktionsgrupper (LAG) genomför insatsen utifrån särskilt framtagna lokala utvecklingsstrategier. Lokalt ledd utveckling har skrivits in i tre program: landsbygdsprogrammet (där LLU är en del av programmet), havs- och fiskeriprogrammet (där LLU är en del av programmet) och det särskilda programmet för lokalt ledd utveckling med stöd från regionalfonden och socialfonden. Budgeten för Lokalt ledd utveckling är ca 1,27 miljarder kronor samt offentlig medfinansiering om 33 procent.

5. Institutionella frågor och deltagande av berörda parter

5.1 Institutionella frågor

Sveriges nationella reformprogram för 2021 är främst baserat på regeringens förslag till åtgärder och reformambitioner i budgetpropositionen 2021 och 2021 års ekonomiska vårproposition och vårändringsbudget. Även i år har vårpropositionen och vårändringsbudgeten kommit att präglas av coronautbrottet och hanteringen av detta, vilket återspeglas i avsnittet om reformpolitiken. Beroende på utvecklingen framöver, kan det fortsatta arbetet behöva ses över. Vid framtagandet har hänsyn tagits till den landsspecifika rekommendationer som Sverige fick inom ramen för den europeiska planeringsterminen 2019 och 2020. Programmet återspeglar även de politiska prioriteringarna i kommissionens årliga hållbara tillväxtstrategi. Riksdagens finansutskott har informerats om det nationella reformprogrammet. Under rådets behandling av de landsspecifika rekommendationerna sommaren 2019 informerade och samrådde regeringen med riksdagen vid ett flertal tillfällen.

5.2 Överläggningar med arbetsmarknadens parter

För att utveckla dialogen med arbetsmarknadens parter inom europeiska planeringsterminen och den nationella beslutsprocessen har regeringen upprättat en referensgrupp med företrädare för berörda departement i Regeringskansliet och de centrala partsorganisationerna (Svenskt näringsliv, LO, TCO, SACO, Sveriges Kommuner och Landsting, Arbetsgivarverket) och Företagarna. Referensgruppen träffas regelbundet för att diskutera och samråda om genomförandet av strategin i Sverige. Som en del av regeringens ambitioner att stärka delaktigheten i det EU-relaterade arbetet genomförs samråden som EU-sakråd. Syftet med arbetssättet med EU-sakråd är att på ett systematiskt sätt ta till vara på expertis i olika sakfrågor inom det civila

samhället och hos andra samhällsaktörer och därmed öka kvaliteten i regeringens beslutsunderlag. Sedan 2020 års nationella reformprogram färdigställdes har tre EU-sakråd om det nationella genomförandet av europeiska planeringsterminen ägt rum med företrädare för arbetsmarknadens parter på tjänstemannanivå.

Statsministern har även tagit initiativ till möten benämnda EU-råd som en del i regeringens arbete för stärkt delaktighet i EU-relaterade frågor. Vid statsministerns EU-råd i mars 2021 deltog representanter för de centrala arbetsmarknadsorganisationerna på ordförandenivå.

Arbetsmarknadens parter har i likhet med tidigare år inbjudits att bidra med texter till årets nationella reformprogram. I bilagan återfinns de underlag som har inkommit från parterna och som redogör för exempel på det arbete parterna bedriver i enlighet med strategins riktlinjer och målsättningar.

5.3 Lokal och regional förankring

En lokal och regional förankring av europeiska planeringsterminens målsättningar och intentioner i det regionala och lokala tillväxtarbetet i Sverige är avgörande för ett framgångsrikt genomförande. Regeringens nationella strategi för hållbar regional tillväxt och attraktionskraft 2015–2020 innehåller prioriteringar för den regionala tillväxtpolitiken under perioden 2015–2020 och är vägledande för bl.a. regionala utvecklingsstrategier, strukturfondsprogram och andra relevanta strategier och program i det regionala tillväxtarbetet.

Regeringen har i mars 2021 fattat beslut om skrivelsen Nationell strategi för hållbar regional utveckling i hela landet 2021–2030. Strategin utgör den långsiktiga inriktningen för den regionala utvecklingspolitiken och ska bidra till omställningen till en hållbar utveckling i alla delar av landet.

För att vidareutveckla dialogen mellan den nationella, regionala och lokala nivån om frågor av betydelse för den regionala tillväxten har regeringen inrättat ett Forum för hållbar regional tillväxt och attraktionskraft 2015–2020. Forumet består av en politisk del och en tjänstemannadel där respektive gruppering träffar regeringen för dialog. Utgångspunkten är att ett delat ansvar för genomförandet av den regionala tillväxtpolitiken mellan regional och nationell nivå förutsätter en nära dialog och samverkan om viktiga utvecklingsfrågor.

5.4 Samråd med intresseorganisationer och civila samhällets organisationer

Det finns idag en rad befintliga samrådsförfaranden, vilka även täcker frågor som berör europeiska planeringsterminen. Berörda intressenter ingår ofta i referensgrupper inom utredningsväsendet och ges möjlighet att framföra synpunkter på utredningsförslag genom remissförfarandet på sina respektive områden. Det förekommer också att regeringen bjuder in till hearings för att föra dialog kring specifika frågeställningar. Det förs vidare kontinuerliga diskussioner inom olika samrådsorgan.

Efter önskemål om att utveckla dialogen med organisationer i det civila samhället om det nationella genomförandet av Europa 2020-strategin ägde ett första horisontellt samråd med det civila samhället rum hösten 2011. Detta arbetssätt välkomnades av deltagarna och årliga samråd har därefter ägt rum. Den 12 mars 2021 inbjöds berörda organisationer till ett EU-sakråd och till att bidra med underlag till det nationella reformprogrammet som lyfter fram goda exempel på hur det svenska civilsamhället bidrar till europeiska planeringsterminens genomförande i Sverige. Regeringskansliet fick efter EU-sakrådet in underlag från LO/TCO, Svenskt Näringsliv, Sveriges Kommuner och Regioner (både som arbetsmarknadspart och som företrädare för den lokala och regionala nivån), Föreningen Norden och Vetenskap och Allmänhet. Underlagen återfinns i bilagan.

Bilaga med externa underlag till Sveriges nationella reformprogram

1. Bidrag från arbetsmarknadens parter

1.1 Landsorganisationen (LO) och Tjänstemännens centralorganisation (TCO)

Exempel på verksamhet, projekt och insatser som organisationerna bedriver som stödjer det nationella reformarbetet

Yrkesintroduktionsavtal

Till grund för yrkesintroduktionsanställningar ligger kollektivavtal som tecknas självständigt mellan parterna på arbetsmarknaden. Målgruppen för avtalen är vissa ungdomar, långtidsarbetslösa personer och nyanlända invandrare. Många av de befintliga avtalen omfattar i nuläget endast vissa unga. Sannolikt kommer fler avtal öppnas upp även för långtidsarbetslösa och nyanlända invandrare framgent. Avtalens konstruktion varierar mellan branscherna men genomgående är att arbete kombineras med utbildning (tiden i utbildning är begränsad till max 25 procent av arbetstiden). Utbildningen kan antingen vara arbetsplatsförlagd eller tillhandahållas via arbetsgivaren av extern utförare. Tiden i utbildning är inte lönegrundande. Centrala överenskommelser om yrkesintroduktionsavtal har tecknats inom de flesta branscher.

Vård- och omsorgscollege

Vård- och omsorgscollege är en plattform för samverkan mellan arbetsgivare, fackförbund och utbildare inom vård- och omsorgssektorn. Det är också en kvalitetsstämpel som visar att den som utbildat sig inom ett Vård- och omsorgscollege har gått en utbildning i nära samverkan med arbetslivet, och därmed har goda chanser att få jobb. Medlemmar i föreningen Vård- och omsorgscollege är arbetsgivarorganisationerna SKR, Vårdföretagarna, Sobona, KFO och samt arbetstagarorganisationen Kommunal. Vid årsskiftet 2019/2020 fanns det 22 regionala VO-College i Sverige, och 96 lokala college. Där ingår 224 kommuner, 19 regioner, 90 privata verksamheter, 156 gymnasieskolor, 213 vuxenutbildningar på gymnasial nivå och 32 yrkeshögskoleutbildningar.

Samverkan och kvalitetsssäkring

Att gymnasieskolan håller hög kvalitet och relevans är avgörande för att elever ska kunna skaffa sig sitt första jobb eller få en bra övergång till vidare studier. För företagen är kompetensförsörjningen en av de allra största

utmaningarna. Därför är många branscher i hög grad involverade i olika arbeten som syftar till att öka kvaliteten och relevansen i gymnasieskolan. Exempel på sådant engagemang är att de ledande företrädarna för svenska arbetsgivar- och arbetstagarorganisationer inom industrisektorn sedan 2004 bedriver arbetet med Teknikcollege. Idag finns 24 regioner med cirka 140 Teknikcollegecertifierade utbildningsanordnare och över 3 000 samverkansföretag från norr till söder. Inom byggindustrin finns möjligheter för gymnasieskolor med bygg- och anläggningsprogrammet att ansöka om en kvalitetsmärkning. Skolor som uppfyller kriterierna bedöms ha förutsättningar att ge grundläggande yrkesutbildning som uppfyller byggbranschens krav och blir branschrekommenderade. Liknande upplägg finns inom VVS med konceptet ”förstklassig skola”.

Hållbart arbetsliv

Rådet för partsgemensamt stöd inom det statliga avtalsområdet, Partsrådet, är en ideell förening vars medlemmar är Arbetsgivarverket, OFR/S, P, O, Saco-S och Seko. Partsrådet stödjer lokala parter, företrädare för fack och arbetsgivare, i verksamheter inom den statliga sektorn i frågor som fastställts i kollektivavtal. Verksamheten är indelad i olika arbetsområden. Verksamheten leds av en styrelse med representanter från medlemmarna. Inom ramen för programmet Hållbart Arbetsliv sker ett brett arbete som bidrar till de sociala hållbarhetsmålen. Hållbart arbetsliv programförklaring är att det ska bidra till positiv förändring, motverka stigande sjuktal och främja ett längre arbetsliv för en bättre arbetsdag, varje dag i statlig sektor. Programmet erbjuder tjänster som de statliga myndigheterna i partssamverkan kan nyttja. Flera tjänster har tagits fram under perioden och fler är under utveckling, såsom till exempel en tjänst kring Universell utformning av arbetsplatser.

Rådet för integration i arbetslivet

Svenskt Näringsliv, SKR, Arbetsgivarverket, LO, TCO och Saco driver tillsammans Rådet för integration i arbetslivet (Ria). Rådet syftar till att stödja, följa upp och vidareutveckla arbetet för integration i arbetslivet. Ria arbetar för ett arbetsliv som tar vara på varje människas kvaliteter oavsett etnisk bakgrund och som är fritt från diskriminering. RIAs organisationer är involverade i flera olika insatser med bäring på integrationen och verkar både enskilt och tillsammans för ökad integration på en rad olika sätt. Rådet är ett viktigt forum för dialog och utbyte av erfarenheter och idéer mellan våra organisationer. Vi uppmärksammar också myndigheter och politiker på

strukturer som måste förändras. Parterna är överens om att samverka mellan alla involverade är grunden för att på ett effektivt sätt matcha arbetsmarknadens kompetensförsörjningsbehov med nyanländas kompetens.

Trygghetsorganisationerna TSL och TRR – omställningsstöd för en arbetsmarknad i förändring

TSL är en omställningsförsäkring som hjälper arbetare i privat sektor till nytt jobb och samtidigt underlättar för arbetsmarknadens parter att hantera förändringar på den svenska arbetsmarknaden. Trygghetsfonden TSL är bildad av Svenskt Näringsliv och LO. Trygghetsfonden TSL har till uppgift att se till att en person som blivit uppsagd snabbt skall få en ny sysselsättning, t ex genom coachning eller kortare yrkesutbildnings- och valideringsinsatser. Meningen är att arbetet skall påbörjas snabbt, det vill säga att deltagaren inte skall behöva vänta onödigt lång tid för att få stöd i omställningsarbetet.

Även inom den privata tjänstemannasektorn finns fungerande omställningssystem. För att anställda ska ha extra trygghet om de blir uppsagda på grund av arbetsbrist har PTK tecknat omställningsavtal. Genom omställningsavtalet får anställda råd, stöd och vägledning att hitta nytt arbete via TRR. TRR visar mycket goda resultat där nästan alla får ett nytt jobb. 9 av 10 arbetssökande får nytt jobb, startar eget företag eller påbörjar längre studier. Grunden för TRR:s verksamhet är omställningsavtalet mellan PTK och Svenskt Näringsliv. Avtalet fyller ut lagstadgade ersättningar och a-kassa till 70 procent av tidigare lön. TRR ger även stöd till fackligt förtroendevalda under omställningsprocessen.

Särskilt villkorsavtal inom staten för vissa tidsbegränsade anställningar

Inom den statliga sektorn finns sedan 2013 ett särskilt villkorsavtal för vissa tidsbegränsade anställningar. Avtalet reglerar anställningsvillkoren för de anställningar om högst 24 (tidigare 12) månader som arbetsgivaren bedömer kan motiveras inom ramen för enarbetsmarknadspolitisk målsättning, dvs. tidsbegränsade anställningar av personer som omfattas av arbetsmarknadspolitiska åtgärder. Avtalsvillkoren har utformats för att arbetsgivaren vid beslut om en sådan anställning ska ha större möjlighet att forma anställningen utifrån den enskilde arbetstagarens behov av stöd, utveckling och erfarenhet. Genom avtalet tar parterna ett gemensamt ansvar för att tillhandahålla relevanta anställningsvillkor för de arbetstagare som

avtalet kan tillämpas på. Individer kan genom en sådan anställning få arbetslivserfarenhet och därmed en ökad anställningsbarhet.

Heltidsarbete som norm – Heltidsresan mellan SKL och Kommunal

SKL och Svenska Kommunalarbetsförbundet (Kommunal) tar sig an heltidsfrågan i ett partsgemensamt utvecklingsprojekt 2016–2021. Projektet ska underlätta övergången till heltidsarbete för såväl arbetsgivare som arbetstagare. För att uppnå detta ska parterna genomföra åtgärder som stödjer det lokala arbetet med att öka andelen heltidsarbetande. Det övergripande målet är att trygga välfärdens behov av kompetens och samtidigt erbjuda attraktiva anställningsvillkor. Som ett led i detta ska fler medarbetare arbeta heltid. Detta kommer i förlängningen att minska behovet av visstidsanställningar och bidra till jämställdhet. I avtalet med Kommunal slås fast att arbetsgivare inom kommun och landstingssektorn ska prioritera heltidsfrågan. Målsättningen är att tillsvidareanställning på heltid ska vara det normala vid nyanställning och att redan anställda medarbetare i högre utsträckning ska arbeta heltid.

Korttidsarbete

Systemet med korttidspermittering är en viktig och träffsäker del i arbetet för att minska konsekvenserna av den ekonomiska krisen. Korttidspermittering ökar möjligheten för livskraftiga företag att överleva, dämpar arbetslösheten samtidigt som samhällsekonomin gynnas av att arbetskraften snabbt kommer i arbete när efterfrågan återkommer. Systemet med korttidspermittering är sannolikt även under den närmaste tiden den mest träffsäkra insatsen för att minska skadorna på svensk ekonomi. Det är också en insats som minskar risken för betydande uppsägningar inom de branscher som drabbas hårt av de restriktioner som införs för att dämpa smittspridningen. Att många löntagare är korttidspermitterade och därmed i flera fall befinner sig i en gråzon mellan arbete och arbetslöshet talar för att betydande kompetensinsatser bör riktas till denna grupp. Kompetensinsatserna bör syfta till att stärka löntagarna i sin befintliga yrkesroll för att öka chansen till att löntagarna har möjlighet att återgå till sitt tidigare arbete.

Etableringsjobb

Utrikes födda och andra grupper med kortare utbildning har drabbats mycket hårt av krisen på arbetsmarknaden och fortsätter att öka i antal, dessa

personer tvingas nu konkurrera med arbetslösa som har kunskaper och färdigheter som bättre motsvarar kraven på svensk arbetsmarknad. Behovet av riktade insatser har därmed ökat. Det talar för LOs, Unionens och Svenskt Näringslivs kollektivavtalslösning ”Etableringsjobb”, där arbetslösa får möjlighet att arbeta och samtidigt delta i relevant utbildning, snarast bör komma på plats.

Stora utbildningsbehov

Att krisen på arbetsmarknaden även slagit hårt mot personer med både utbildning och färsk erfarenhet från arbetslivet understryker behovet av utbildningsinsatser. Ökningen av antalet långtidsarbetslösa på Arbetsförmedlingen bland dessa grupper är särskilt allvarlig. De som redan innan krisen hade en svag sits på arbetsmarknaden har trängts tillbaka ytterligare och påverkas därmed särskilt negativt. Det är därför viktigt att fler kan studera med bibehållen ersättning samtidigt som de är inskrivna på Arbetsförmedlingen.

TCO verkar för goda möjligheter till utveckling och omställning genom hela arbetslivet. Därför inriktar vi vårt arbete på att fler – yrkesverksamma såväl som arbetssökande – ska få ta del av relevant vidareutbildning, kompetensutveckling, vägledning och validering. För att stärka Sveriges konkurrenskraft och ligga långt fram i den tekniska utvecklingen är det avgörande att arbetstagare kontinuerligt kan uppdatera sina kunskaper och fylla på med ny kompetens. Detta har vi beskrivit i rapporten [Vidareutbildning, varför och för vad?](#).

För TCO är det även viktigt med god tillgång till utbildning i hela landet, något vi beskrivit i vår rapport [Lärcentra – för högre utbildning i hela Sverige](#).

1.2 Svenskt Näringsliv

Kort om Svenskt Näringsliv och föreningens uppdrag

Svenskt Näringsliv samlar 60 000 företag och 50 medlemsorganisationer med det övergripande uppdraget att främja företagens gemensamma intressen. Föreningen ska verka för fri företagsamhet och en väl fungerande marknadsekonomi. Detta görs genom att fullfölja organisationens partsroll, omvärldsbevakning och påverkan lokalt, nationellt och internationellt. Svenskt Näringsliv företräder näringslivet vid branschöverskridande förhandlingar med fackliga motparter.

Hur bidrar organisationen genom sin verksamhet övergripande till det nationella arbetet i relation till europeiska terminen och de landsspecifika rekommendationerna?

Genom Svenskt Näringslivs roll som företrädare för näringslivet vid förhandlingar med de fackliga organisationerna bidrar organisationen till en väl fungerande arbetsmarknad och hög sysselsättning. Avtalsförhandlingar som resulterar i en lönebildning som stärker näringslivets konkurrenskraft och andra överenskommelser som förbättrar arbetsmarknadens funktionssätt är exempel på hur Svenskt Näringsliv bidrar till en uppåtgående konvergens inom Europa.

Ett annat exempel är Svenskt Näringslivs påverkansarbete och informationssatsningar rörande behovet av arbetskraft med kunskap och kompetens som är efterfrågad och relevant på arbetsmarknaden. Arbetet bedrivs i syfte att stärka företagens kompetensförsörjning och att minska arbetslöshet och utanförskap.

Hur kan det nationella arbetet på de områden som berörs av europeiska terminen stärkas?

Fokus i den europeiska terminen är reformer och investeringar för den ekonomiska återhämtningen efter pandemin. Därav fokuseras denna promemoria på de områden i de landspecifika rekommendationerna som har en starkare koppling till kriterierna för medel ur EU:s återhämtningsfond.

Övergripande åtgärder för att öka investeringarna och omställningen

Krisen har medfört att företagens resurser för investeringar och jobbskapande minskat kraftigt p.g.a. lägre omsättning och stora förluster. Återhämtningsplanen behöver därför innehålla åtgärder som ökar företagens möjligheter att investera. Detta är en förutsättning för en framgångsrik grön omställning och digitalisering. Dit hör bland annat:

- Möjligheter att kvitta årets förluster mot tidigare vinster.
- Ökade avskrivningsmöjligheter för investeringar.
- Tredubbla anslaget till industrilivet.

Underlätta kapitalförsörjningen vid ägarskiften. Framför allt den s.k. beloppsspärren i avdragsbegränsningsreglerna behöver tas bort. En kraftig strukturomvandling eller stora investeringssatsningar i enskilda företag innebär i många fall även ägarskiften. Dagens regelverk riskerar därmed att försena och försvåra en omställning.

Forskning och utveckling

Forskning och utveckling är en helt nödvändig förutsättning för investeringar och konkurrenskraft. Det är givetvis också en förutsättning för en grön omställning och en ökad digitalisering. Näringslivets FoU-investeringar har fallit kraftigt i krisens spår. För att öka dessa behövs:

- Förstärkt FoU-avdrag.
- En justering av expertskatten så att utländsk kompetens kan lockas till Sverige. Kompetenskraven bör ses över, gränserna sänkas och tidsperioden förlängas.
- Öka den statliga medfinansieringen vid nya FoU samverkansprogram.

Kompetent arbetskraft

Ett grundläggande problem för många företag är bristen på kompetent arbetskraft. Detta riskerar att starkt begränsa omställningspotentialen. Samtidigt är arbetslösheten hög och antalet arbetade timmar har fallit kraftigt. Viktiga åtgärder rörande kompetensförsörjning är:

- Säkerställ tillgång och tillgänglighet till efterfrågestyrd yrkesutbildning för vuxna. Säkerställ även framtida STEM-kompetens (science, technology, engineering, mathematic) med en nationell långsiktig strategi.
- Korta vägen till jobb med validering och träffsäkra kompletterande utbildningsinsatser.
- Öka tillgången och tillgängligheten till distansutbildning och fjärrundervisning via digitala lärcentra. Säkerställ också efterfrågade specialistutbildningar inom digital kompetens, immaterialrätt och cybersäkerhet.
- Stärk det livslånga lärandet genom relevanta ekonomiska incitament till företagen.
- Säkerställ ett väl fungerande system för rekrytering av internationell kompetens.
- Fokusera arbetsmarknadsutbildningarna mot områden företagen efterfrågar och därmed underlättar omställningen av ekonomi. Låt yrkeshögskolan stå modell för arbetsmarknadsutbildning med sitt nära samarbete med arbetslivet och utgångspunkt i behov.

Offentliga investeringar

Svenskt Näringsliv delar synen att omfattande offentliga investeringar bör genomföras. Dessa måste ha fokus på områden som ökar ekonomins produktivitet och näringslivets konkurrenskraft, och underlätta den pågående snabba gröna och digitala strukturomvandlingen i ekonomin.

Grön omställning – infrastruktur och elförsörjning

Samhällsekonomiskt lönsamma infrastrukturinvesteringar i vägar och järnvägar bör tidigareläggas. Inte minst bör elektrifieringen av vägnätet påskyndas.

Ska omställningen bli grön så krävs det att tillgången på fossilfri el säkerställs i hela Sverige. För att den gröna omställningen ska bli verklighet så krävs det därför åtgärder som säkerställer en trygg leveranssäkerhet även framöver. Elnätet har en fundamental roll i att återhämtningen ska bli framgångsrik och därför måste också kraft läggas på att finansiera smart och hållbar utveckling av vårt elnät.

Digitalisering – digital infrastruktur och enklare upphandling av digitala system

Sverige måste prioritera ökad digitalisering och ytterligare bygga ut den digitala infrastrukturen. Sverige behöver:

- Bygga ut de snabba bredbanden i hela landet
- Stärkt 5G kapacitet och utveckling
- Efterfråga, upphandla och använda mer digital teknik
- Skapa öppna plattformar för frivillig delning av data
- Stimulera och stärka företagens digitalisering genom innovationshubbar och AI projekt
- Införa experimentklausuler och reglerade ”sandlådor” för att främja innovation

Sverige måste påskynda och fokusera satsningar på digital infrastruktur genom att stimulera bredbandsutbyggnaden och möjliggöra 5G-tekniken. Medlen för bredbandsutbyggnad bör minst femdubblas de närmaste tre åren. Sverige behöver skapa en nationell IT-infrastruktur för välfärdssektorn. Detta säkerställer dels att digitaliseringens vinster kan tas tillvara i dessa samhällssektorer, dels att effektiviteten kan öka vilket minskar trycket på de offentliga finanserna. Ett särskilt statsbidrag ska kunna utgå till de kommuner och regioner som genomför investeringar i digitala lösningar utifrån statens nationella riktlinjer. Vidare bör offentlig upphandling av

digitala system och nya digitala lösningar tidigareläggas och byråkratin kring upphandlingen förenklas så att fler företag kan delta.

Användningen av data och AI skulle förenklas om det skapas öppna plattformar där data kan delas av olika aktörer och sedan användas av andra.

Regeringen behöver säkerställa att grunddata inom offentlig sektor fullt ut tillgängliggörs i enlighet med öppna data-direktivet.

För att svenska företag och universitet ska kunna vara ledande inom AI-utveckling måste regelverket förändras. Användning av personuppgifter behöver tillåtas, utan krav på att följa gällande regler, i stängd forsknings- och utvecklingsmiljö med tillräckliga säkerhetsåtgärder genom att inför experimentklausuler och reglerade sandlådor i alla relevanta nationella- och EU-regleringar.

1.3 Sveriges kommuner och regioner

Sveriges Kommuner och Regioner, SKR är landets största arbetsgivar- och medlemsorganisation. Vi tecknar centrala kollektivavtal för nästan 1,2 miljoner medarbetare i kommuner och regioner. Genom att skapa attraktiva villkor och erbjuda intressanta jobb kan arbetsgivare attrahera medarbetare med rätt kompetens och trygga kompetensförsörjningen för framtidens välfärd. SKR ger medlemmarna stöd i det arbetet.

SKR vill nedan ge exempel på aktiviteter som central arbetsmarknadspart och som vi menar bidrar till uppfyllelsen av de landspecifika rekommendationerna för 2020/2021. Exempelen är inte en heltäckande redovisning utan är ett urval.

Kort om lönebildning och partsautonomin i Sverige

Arbetsmarknadens parter har ansvar för lönebildning och arbetsvillkor på den svenska arbetsmarknaden och värnar om partsautonomin.

Grundläggande delar i modellen är fackliga organisationer med hög organisationsgrad, arbetsgivarparter med hög anslutningsgrad, en stark ställning för kollektivavtalet, företrädare på arbetsplatserna med förhandlingsmandat samt självständighet och oberoende från staten för arbetsmarknadens parter.

Självständigheten manifesteras bland annat av att den största delen av arbetsmarknaden regleras av ett antal huvudavtal som har träffats på central nivå mellan arbetsgivare och fackliga organisationer och som bland annat

reglerar förhandlingsordningen, ordning vid tvistemål och utvecklingsfrågor. Det finns idag ca 680 centrala kollektivavtal om löner och allmänna anställningsvillkor i Sverige.

EU-kommissionen har under året presenterat direktivförslag om minimilöner och lönetransparens på EU-nivå. Det har väckt starka reaktioner från arbetsmarknadens parter i Sverige. Förutom att EU:s fördrag omöjliggör att på EU-nivå införa bindande regler om löner så riskerar ett sådant förslag att få långtgående negativa konsekvenser för arbetsmarknadsmodeller med autonoma parter som själva reglerar lönerna genom kollektivavtal, såsom i Sverige. Vi kan visa att den svenska modellen med kollektivavtalade löner i praktiken sätter nedre gränser för löner i hela ekonomin – också hos arbetsgivare utan kollektivavtal. Vi visar också att det är få anställda, i huvudsak unga på väg att etablera sig på arbetsmarknaden, som har så låga löner att de skulle kunna påverkas av en eventuell EU-reglering. Mindre än en procent av de anställda i Sverige har en månadslön som är lägre än 60 procent av medianlönen på hela arbetsmarknaden, vilket är den nivå som inom EU anses vara definitionen för låg lön.

Kollektivavtalens täckningsgrad är högre i Sverige än i omvärlden och förändras mycket långsamt. Närmare 90 procent av de anställda i Sverige omfattas av kollektivavtal. Kollektivavtalens täckningsgrad hålls uppe trots en långsiktig trend med viss nedgång i organisationsgraden bland de anställda. Det beror på att arbetsgivare är skyldiga att tillämpa avtalen på alla anställda oavsett om de är medlemmar i en facklig organisation eller inte. Bland arbetsgivarna är organisationsgraden stabil på en hög nivå. En samlad bedömning utifrån våra samhällsekonomiska analyser är att lönebildningen fungerar väl med avseende på utvecklingen av reallöner, sysselsättning och konkurrenskraft. Reallönerna har ökat under en lång följd av år och stärkt hushållens köpkraft. Under de senaste två decennierna har reallönerna ökat med mer än 60 procent (1997–2018). En viktig förutsättning för denna utveckling har varit att produktivitetens utvecklingen i den svenska ekonomin periodvis har varit stark.

När regler som berör arbetsmarknaden sätts gemensamt inom EU måste de reglerna kunna förenas med den svenska arbetsmarknadsmodellen.

SKR – som arbetsmarknadspart för den lokala och regionala nivån

SKR är medlems- och arbetsgivarorganisation för Sveriges alla kommuner och regioner, och utför en mängd projekt inom sina verksamheter som bidrar till att arbetet med de svenska landspecifika rekommendationerna 2020, framförallt arbetet med följande två rekommendationer:

I enlighet med den allmänna undantagsklausulen vidta alla nödvändiga åtgärder för att effektivt hantera pandemin, hålla igång ekonomin och stödja den påföljande återhämtningen. När de ekonomiska förhållandena tillåter, driva en finanspolitik som syftar till att nå en välgenomtänkt offentligfinansiell ställning på medellång sikt och säkerställa en hållbar skuldsättning, samtidigt som investeringarna stärks. Säkerställa hälso- och sjukvårdssystemets resiliens, däribland genom tillräcklig tillgång till kritiska medicinska produkter, infrastruktur och personal.

Främja innovation och stödja utbildning och färdighetsutveckling. Tidigarelägga mogna offentliga investeringsprojekt och främja privata investeringar för att stödja den ekonomiska återhämtningen. Inriktade investeringarna på den gröna och digitala omställningen, särskilt ren och effektiv produktion och användning av energi, högteknologiska och innovativa branscher, 5G-nät och hållbara transporter.

Kommunernas och regionernas verksamhet utgör ca 20 procent av Sveriges BNP, 70 procent av den offentliga konsumtionen och sektorn sysselsätter 25 procent av den arbetande befolkningen, 1,2 miljon svenskar.

Sveriges kommuner och regioner står inför ökande kostnader för att finansiera välfärden de kommande åren. De kommunala och regionala verksamheterna behöver ett ökat fokus på bland annat användandet av ny teknik, nya arbetssätt och fokus på förebyggande vård för att hantera det gap som annars kan uppstå mellan kostnaderna och intäkterna för att finansiera välfärden.

Utifrån ett arbetsgivarperspektiv kommer färre att behöva försörja fler i framtiden, på grund av pensionsavgångar och ökad efterfrågan på välfärdstjänster. Nya arbetssätt, kompetenser och digitalisering behöver undersökas mer vilket kan leda till behov att modernisera regelverk. Insatser krävs även för att få fler i arbete och för förbättrad integration. Arbete för fullföljd gymnasieutbildning är viktig för individens etablering och samtliga arbetsgivares kompetensförsörjning.

Kommuner och regioner har tagit ett stort ansvar under pandemiåret och fortsätter att göra det samtidigt som verksamheter försöker ställa om för att klara de nya förutsättningarna.

Personal- och kompetensförsörjning

SKR arbetar med att följa upp rekryteringsbehovet på nationell nivå, påverka utbildningsanordnare och ge stöd till kommuner och regioner i arbetet med att uppfattas som attraktiva arbetsgivare.

Stora pensionsavgångar och ökad efterfrågan på välfärdstjänster gör att kommuner och regioner behöver rekrytera många nya medarbetare de kommande åren. Glädjande nog finns ett stort intresse för yrkena bland ungdomar. Arbetsgivarnas utmaning är att ta vara på det stora intresset och erbjuda en bra arbetsmiljö och möjligheter till en långsiktig professionell utveckling.

Antalet anställda i kommuner och regioner har ökat under flera år och uppgick i november 2018 till nästan 1,2 miljoner. Av dessa arbetar ungefär 900 000 i kommuner och 280 000 i regionerna. Både andelen som är anställda på heltid och andelen som arbetar heltid ökar.

Arbetsgivares ansvar vid epidemi- eller pandemiutbrott

Arbetsgivaren ansvarar för att verksamheten upprätthålls på ett så funktionellt och godtagbart sätt som möjligt, även vid ett epidemi- eller pandemiutbrott. Personalförsörjningen kan snabbt bli en prioriterad fråga och riskbedömning, förberedelser och planering är av yttersta vikt för att hålla igång verksamheten.

För att minimera risken för smittspridning och säkra personalförsörjningen kan det innebära att arbetsgivaren behöver fatta snabba beslut om exempelvis arbete hemifrån, återkallande av påbörjad semester och eller beordra övertid.

Personalen som utför arbetsuppgifterna behöver kunna arbeta under så säkra förhållanden som möjligt, även under rådande förhållanden med Covid-19. Det är därför viktigt att arbetsgivaren gör löpande riskbedömningar utifrån verksamhet och omständigheter. SKR har genomfört webbseminarier för kommuner och regioner i satsningen Från teori till praktik i Coronatider. Under pandemiåret har många medarbetare i kommuner och regioner arbetat under stark psykisk press. Risken har ökat för psykisk ohälsa och sjukfrånvaro. För att stötta medlemmarna i det förebyggande arbetsmiljöarbetet har vi i seminarierna dels lyft fram angelägen forskning, dels erfarenheter från kommuner och regioner. Exempel på seminarieteman är: Förebygga utmattning och PTSD samt Vägen tillbaka eller ”det nya normala”.

Arbetsgivaren har det direkta arbetsmiljöansvaret samt ansvaret för att vidta åtgärder som lindrar situationen vid ett virusutbrott och där SKR mycket aktivt stöttat arbetsgivaren med råd och konkret stöd. Ytterst är det verksamheten som ska kunna upprätthållas på ett så funktionellt och

godtagbart sätt som möjligt. Det gör att respektive chef ska fatta beslut om att till exempel beordra övertid, jour och beredskap, förflytta personal, arbete på hemmaplan, häva påbörjad semester och ta in extrapersonal.

Genom stöd och rådgivning, samt slutande av särskilda kollektivavtal för ändamålet, ger SKR som arbetsgivarföreträdare aktivt råd och stöd till våra medlemmar kommuner och regioner i dessa frågor.

Exempelvis vid;

- Arbetsledning och personalförsörjning
- Ersättning vid smitta och sjukledigt
- Krislägesavtalet, det särskilda kollektivavtalet som reglerar villkor och ersättningar för arbetstagare som arbetar vid krisläge.
- Riskbedömning och arbetsmiljö
- Allvarliga tillbud, dokumentation och arbetsskador
- Försäkringsskydd & pension
- Hygienrutiner och skyddsutrustning
- Larmyta, för att säkra bemanning och underlätta nationell samordning har SKR och regionerna inrättat en beredskapsfunktion, så kallad Larmyta.
- Minderåriga och feriearbete/praktik
- Riskgrupper och gravida
- Semester
- Skyddsstopp och framställan enligt 6.6a AML
- Vaccination av arbetstagare
- Särskilda villkorsfrågor för lärare

Hälso- och sjukvård

Hälso- och sjukvårdens påverkan av Covid-19 är stor. Arbetet med att vårda Covid-patienter har medfört att resurser har fått ställas om. Intensivvårdens kapacitet har ökat och anpassningar har gjorts till nya förutsättningar. SKR följer och analyserar löpande utvecklingen och har tät kontakt med regeringen och relevanta myndigheter där SKR lyfter de behov som kommuner och regioner har.

För att säkra läkemedelsförsörjningen i Sverige relaterat till Covid-19, har alla 21 regioner och SKR etablerat en nationell modell för inköp och fördelning av läkemedel.

SKR arbetar även på olika sätt för att stödja kommuner och regioner kring bristen på skyddsutrustning, till exempel genom att samordna regionernas inköpschefer skapas bättre förutsättningar för tillgång på skyddsutrustning och IVA-material under pågående pandemi. SKR har träffat en överenskommelse med länsstyrelsernas samordningskansli om att samverka kring bristen på skyddsutrustning och andra bristvaror hos kommunerna.

Testning för Covid-19 är nödvändigt för att minska smittspridning samt begränsa smittans effekter. SKR och regeringen har tecknat en överenskommelse inför 2021 om ökad nationell testning och smittspårning för Covid-19 samt en tilläggsöverenskommelse om snabbtester.

SKR och regeringen har tecknat en överenskommelse som beskriver ansvar och roller för genomförande av vaccinering mot Covid-19 under 2021. I överenskommelsen framgår att det gemensamma målsättningen är att alla i Sverige boende personer som är 18 år och äldre samt personer under 18 år tillhörande en riskgrupp skyndsamt ska kunna erbjudas vaccinering mot Covid-19 under första halvåret 2021. Det är ett mål som förutsätter att vaccin såväl godkänns som levereras i den takt som gör det möjligt för regionerna att genomföra vaccinationerna.

Regionerna har under den rådande Corona-pandemin på mycket kort tid utvecklat ett fördjupat operativt samarbete med stöd av SKR. Genom en rapport hösten 2020 påvisas att det regiongemensamma arbetssättet är ett effektivt sätt att bedriva samverkan inom svensk hälso- och sjukvård.

Resultat av regionsamverkan visar på:

- Förbättrad tillgång till kritiska läkemedel.
- Utvecklad samordning kring inköp av skyddsutrustning
- Förbättrad möjlighet att samla in information om IVA-kapacitet i landet och förbättrad samverkan kring fördelning av IVA-platser i Sverige.

Rapporten visar på hur en nationell samordning kan uppnås genom det regionala självstyret. Se <https://webbutik.skr.se/sv/artiklar/sjalvstyre-och-samverkan.html>

Förskola och skola

SKR ger stöd och råd kring kommunernas ansvar under pandemin samt uppdaterar med den senaste information som rör förskolan, grundskolan och gymnasieskolan.

I händelse av ett beslut att stänga grund- och förskolor har SKR, Friskolornas riksförbund och Idéburna skolors riksförbund tagit fram gemensamma rekommendationer om samarbete mellan kommuner och enskilda huvudmän. SKR har även tagit fram ett förslag hur skola och socialtjänst kan samverka för att säkerställa att barn i behov av särskilt stöd får omsorg i det fall förskolor och grundskolor stängs.

Näringslivsfrågor

SKR samlar även information till stöd för kommuners och regioners insatser inom näringslivet med anledning av coronaviruset. SKR sprider även information via webbseminarier till våra medlemmar. Ett exempel är SVJ-seminarium (Sveriges Viktigaste Jobb) om Jobbsprånget och Tekniksprånget som är två satsningar för att stärka arbetsgivarumärket och underlätta kompetensförsörjning inom teknik- och samhällsbyggnad.

En lag om tillfälliga smittskyddsåtgärder på serveringsställen trädde i kraft den 1 juli 2020 och gäller fram till den 31 maj 2021. SKR besvarar frågor och stödjer medlemmarna i arbetet som uppkommit i anledning av lagförslaget.

Kommuner, regioner och deras bolag kan söka ersättning av staten när de, med anledning av coronaviruset, tillfälligt sänker den fasta hyran för hyresgäster i utsatta branscher. SKR presenterar här ett vägledande material om regeringens förordning för det statliga stödet. SKR har även samlat frågor och svar om kommunala och regionala åtgärder för att mildra coronavirusets konsekvenser för företag.

Socialtjänst, äldreomsorg, funktionsnedsättning

Covid-19 har stor påverkan på äldreomsorgen, funktionshinderområdet och övriga verksamheter i socialtjänsten. SKR bevakar kommunernas intressen och tar löpande fram stöd och svar på frågor med anledning av pandemin.

Det gäller exempelvis;

- Digitala möten i socialtjänsten
- Risk för ökat våld mot kvinnor och barn
- Stöd till utsatta barn om skolor och förskolor stängs

- Fysiska möten i socialtjänsten
- Äldreomsorg
- Skyddsutrustning

Kollektivtrafik och allmänna färdmedel

Kollektivtrafik och allmänna färdmedel påverkas av råd om resor inom landet.

SKR samlar information till regionerna om stöd för insatser inom kollektivtrafiken. Branschorganisationen Svensk Kollektivtrafik har i samråd med SKR tagit fram en branschvägledning för den lokala och regionala kollektivtrafiken.

Branschvägledningen tar upp hur branschen kan hantera utmaningarna kring pandemin. Coronakrisen kommer att ha medfört minskade biljettintäkter i mångmiljard-klassen vid årsskiftet. SKR:s och Svensk Kollektivtrafiks prognos visar att intäktsbortfallet för de regionala kollektivtrafikmyndigheterna kommer att uppgå till omkring 7,5 miljarder vid årets slut.

2. Bidrag från Sveriges Kommuner och Regioner – företrädare för den regionala och lokala nivåer

Lokalt och regionalt arbete med de landspecifika rekommendationerna.

Sveriges Kommuner och Regioner, SKR, medlemsorganisation för Sveriges alla kommuner och regioner utför en mängd projekt inom sina verksamheter som bidrar till att arbetet med de svenska landspecifika rekommendationerna 2020, framförallt arbetet med följande två rekommendationer:

1. I enlighet med den allmänna undantagsklausulen vidta alla nödvändiga åtgärder för att effektivt hantera pandemin, hålla igång ekonomin och stödja den påföljande återhämtningen. När de ekonomiska förhållandena tillåter, driva en finanspolitik som syftar till att nå en välgenomtänkt offentligfinansiell ställning på medellång sikt och säkerställa en hållbar skuldsättning, samtidigt som investeringarna stärks. Säkerställa hälso- och sjukvårdssystemets resiliens, däribland genom tillräcklig tillgång till kritiska medicinska produkter, infrastruktur och personal.

2. Främja innovation och stödja utbildning och färdighetsutveckling. Tidigarelägga mogna offentliga investeringsprojekt och främja privata

investeringar för att stödja den ekonomiska återhämtningen. Inriktade investeringarna på den gröna och digitala omställningen, särskilt ren och effektiv produktion och användning av energi, högteknologiska och innovativa branscher, 5G-nät och hållbara transporter.

Kommunernas och regionernas verksamhet utgör ca 20 procent av Sveriges BNP, 70 procent av den offentliga konsumtionen och sektorn sysselsätter 25 procent av den arbetande befolkningen, drygt en miljon svenskar.

Sveriges kommuner och regioner står inför ökande kostnader för att finansiera välfärden de kommande åren. De kommunala och regionala verksamheterna behöver ett ökat fokus på bland annat användandet av ny teknik, nya arbetssätt och fokus på förebyggande vård för att hantera det gap som annars kan uppstå mellan kostnaderna och intäkterna för att finansiera välfärden.

Utifrån ett arbetsgivarperspektiv kommer färre att behöva försörja fler i framtiden, på grund av pensionsavgångar och ökad efterfrågan på välfärdstjänster. Nya arbetssätt, kompetenser och digitalisering behöver undersökas mer vilket kan leda till behov att modernisera regelverk. Insatser krävs även för att få fler i arbete och för förbättrad integration. Arbete för fullföljd gymnasieutbildning är viktig för individens etablering och samtliga arbetsgivares kompetensförsörjning.

Kommuner och regioner har tagit ett stort ansvar under pandemiåret och fortsätter att göra det samtidigt som verksamheter försöker ställa om för att klara de nya förutsättningarna.

Regionala och lokala projekt

Sveriges kommuner och regioner bidrar inom ramen för det ordinarie arbetet till arbetet med de landspecifika rekommendationerna men det pågår även en mängd olika projekt på lokal och regional nivå som syftar till måluppfyllelse. De exempel som redovisas här är ett urval av de många goda exempel på framgångsrikt arbete i olika delar av landet. Projekten har alla relevans för de två ovan angivna landspecifika rekommendationerna Sverige fick år 2020.

Exempel på hur regioner och kommuner ställt om under pandemin för att både effektivt hantera pandemin och stödja återhämtning.

Projektexempel till NRP, Region Östergötland

www.Matchajobben.nu

Matchajobben.nu togs fram som en ny webbtjänst från Region Östergötland för att förmedla kontakt mellan företag med olika behov, med anledning av coronaviruset. Målsättningen var att företagare skulle kunna hitta nya vägar till uppdrag eller utbyta arbetskraft för att klara sig igenom krisen. Här kan företag som behöver uppdrag eller har arbetskraft tillgänglig, kan lägga upp vad de kan erbjuda. På samma sätt kan företag som behöver arbetskraft annonsera utifrån behov. Tjänsten är kostnadsfri och syftet är att företagen ska kunna hitta varandra och samverka i en tid med mycket speciella omständigheter.

<https://www.matchajobben.nu/>

Internationell omvärldsbevakning

Region Östergötlands EU-kontor i Bryssel bevakar stödåtgärder och förändringar i statsstödsreglerna som beslutas på EU-nivå som kan få påverkan på det regionala näringslivet. EU-kontoret tog i början av 2020 initiativ till daglig rapportering innehållande omvärldsbevakning vad gäller utveckling av pandemin i världen, statistik över antal smittade, restriktioner, tillgång till skyddsutrustning, insatser på EU-nivå etc. Detta utskick sker i mailform och sändlistan har vuxit allt eftersom under året. Utskicket omfattar även andra frågor på hälso- och sjukvårdsområdet som på något sätt är kopplade till pandemin, t ex EU-finansiering/budget men även andra frågor som t ex läget vad gäller Brexit. Utskicket har fått en otrolig respons och når direktörer och ledning. Dessutom bevakar EU-kontoret frågan om finansiering från EU:s budget och vilken effekt det har på EU:s strukturfonder som används för insatser för jobb och tillväxt.

Projektexempel med vuxenutbildning som bidrar till omställning senare i livet

Smart kompetens för industrin i Östra Mellansverige

Projektet syftar till att stärka kompetensen hos anställda inom industriföretag samt att öka företags tillgång till arbetskraft med rätt kompetens. Projektet finansieras av Europeiska socialfonden och drivs av Region Östergötland tillsammans med samverkanspartner från Östra Mellansveriges samtliga län:

Skil Östergötland, Eskilstuna kommun, Karlskoga kommun, Region Uppsala och Region Västmanland som samarbetar med Jobba i Västerås.

Ny teknik, digitalisering, ökad internationalisering och högre krav från kunder på komplexa lösningar, flexibilitet och snabbhet innebär behov av höjd och ny kompetens, samt arbete med långsiktig kompetensförsörjning inom industrin. Rekryteringsbehoven är stora hos företagen, men det är svårt att hitta personer med rätt kompetens vilket leder till att företagen inte kan anställa tillräckligt många. Det befintliga utbildningsutbudet matchar inte heller företagens behov och efterfrågan. Kompetensförsörjningen försvåras ytterligare av geografiska lägen, tendensen att rekrytera utifrån befintliga normer och tradition, samt den sneda könsfördelning som råder inom industrin. Projekt Smart kompetens kännetecknas av att utföras lokalt men samverka regionalt.

<https://www.smartkompetens.com/>

Region Uppsala

Två exempel på arbetsmarknadsområdet som Region Uppsala kan lyfta i sammanhanget att ”hantera pandemin och stödja återhämtning” är:

Regional projektsamordning för extern finansiering i Uppsala län (RegExPro)

Detta var ett sedan tidigare inplanerat projekt men med tanke på pandemin och dess effekter lades mer fokus på projektet och ett framgångsrikt förankringsarbetet bedrevs och uppnådde särskilt stort intresse i länet där behoven ökat sedan pandemins utbrott.

Syftet med insatsen är att ge ett operativt processtöd till Uppsala läns kommuner med att ansöka om och få del av utlysta ESF-medel, och vid utrymme annan extern finansiering. Insatserna avser målgrupper, individer längre från arbetsmarknaden och omfattar även insatser på området kompetensförsörjning/kompetensutveckling. Satsningen syftar till att underlätta för Samordningsförbundets målgrupper att komma i arbete eller utöka sin arbetsförmåga. Den Regionala projektsamordnaren för extern finansiering ska vid beviljande av exempelvis ESF-medel även stödja kommunerna att rekrytera till och rigga uppstarten av projektet.

Med en regional samordning av mobilisering av externt finansierade projekt skapas förutsättningar för att på bästa sätt använda de gemensamma resurserna på ett effektivt sätt, nå mellankommunala synergieffekter och långsiktigt stärka utvecklingen av verksamheterna riktade till målgrupperna.

Med målgruppen/målgrupperna avses i denna ansökan personer som står längre från arbetsmarknaden och har behov av samordnat stöd för att komma i arbete eller utöka sin arbetsförmåga och uppnå egen försörjning. Det kan exempelvis handla om personer med funktionsnedsättning som medför nedsatt arbetsförmåga, unga, nyanlända och utrikes födda.

ESF-förstudie Uppsala län,

Ett annat exempel på arbetet är en ESF-förstudie som Wiks folkhögskola /Region Uppsala genomfört i samverkan med Hebys kommun, Tierps kommun och Östhammars kommun:

<https://www.esf.se/resultat/projektbanken/projekt/?dnr=2020/00710>

Den pågående förstudien syftar till att fylla glappet inom området inkluderande arbetsmarknad avseende:

- 1) utökade behov i ljuset av ett ansträngt arbetsmarknadsläge (Arbetsförmedlingens omdaning och nya prioriteringar, strukturomvandlingen, pandemins effekter, utökat långvarigt utanförskap och ökande ungdomsarbetslöshet). Inom ramen för förstudien kartläggs behov och skapas insatser för målgrupper i behov av stöd, där ordinarie verksamheter inte räcker hela vägen, samt
- 2) geografisk spridning och utökad tillgänglighet över hela länets geografi.

Strategiskt forum vux

Ett strategiskt forum för vuxenutbildning har startats, där Region Uppsala är sammankallande. Detta för att få en tydligare koppling mellan arbetsmarknad och utbildning, bättre synergier mellan aktörerna för vuxenutbildning samt en strategisk dialog som sällan fått utrymme vid träffar med länsnätverket ReSam (Upplandskommuner i samverkan). Samarbetet har resulterat i fyra årliga möten. Det första mötet hölls i november och resulterade i att Region Uppsala och Arbetsförmedlingen tillsammans med Transportfackens yrkes- och arbetsmiljönämnd nu skissar på en dag rörande kompetensförsörjning av transportsektorn. Det andra mötet berörde hotell, restaurang och besöksnäring och mötet i maj handlar om byggsektorn.

Även ett projekt tillsammans med Skolverket rörande kombinationsutbildningar ska starta; Region Uppsala har blivit utvalda som deltagare tillsammans med fyra andra pilotregioner.

Helsingborgs stad

Helsingborg stad vill lyfta sitt arbete under pandemin och därmed hur de arbetat med de landspecifika rekommendationerna.

Action Helsingborg

I början av april 2020 lanserade Helsingborgs stad satsningen Action Helsingborg (<https://action.helsingborg.se/>).

Action Helsingborg är en digital mötesplats där alla kan hitta ett sätt att göra en insats. Den vilar på sex ben, där några är nya och skapade direkt med anledning av Coronapandemin. Andra delar finns sedan tidigare i stadens verksamhet. De sex benen är Näringslivsfonden corona, Crowdfunding Helsingborg, Företag för företag, Vårdhjälpen, Engagera dig och Visionsfonden.

En av de nya delarna, Näringslivsfonden corona, kan stötta med pengar och coachning när någon har en idé som kan hjälpa det lokala näringslivet. Helsingborgs stad har avsatt medel till fonden. En del idéer har förutsättning att växa och utvecklas ännu mer. Då finns möjlighet att ta idén vidare i H22 Accelerator, ett långsiktigt samarbete mellan Helsingborgs stad och techhubben HETCH. H22 Accelerator är en av flera testbäddar kopplade till Helsingborgs stads stora satsning H22 (<https://h22.se/>).

En annan av delarna i Action Helsingborg, Crowdfunding Helsingborg, är ett nytt sätt för invånarna att snabbt och enkelt stötta lokala företag genom donationer, i samarbete med H22-partnern FundedByMe. Företag för företag är en arena för delande av resurser, kompetens och idéer, där företag till exempel kan donera sin tid till behövande företag. Med Vårdhjälpen skapade Helsingborg tillsammans med Region Skåne möjlighet att donera skyddsutrustning eller ställa om produktion för tillverkning av sjukvårdsmateriel, samt att engagera personer med vårdutbildning eller personer inom serviceyrken till verksamheter där de behövdes. I Engagera dig ingår några redan etablerade satsningar för den som vill bidra med något till samhället, som appen Nyby och Volontärcenter. En annan del av Action Helsingborg är Visionsfonden, även denna etablerad sedan tidigare. Visionsfonden stöttar modiga initiativ som kan förändra och utveckla Helsingborg.

Talangjobb, Helsingborgs stad

Målgruppen i ESF-projektet Talangjobb är arbetssökande ungdomar i åldern 18–24 år som riskerar att hamna i särskilt utsatt position på arbetsmarknaden. Samtidigt har arbetsgivare svårt att hitta rätt kompetenser.

I projektet samarbetar Helsingborgs stad med Arbetsförmedlingen i Helsingborg samt företag, företagarföreningar och kommuner i nordvästra Skåne. Helsingborgs stad och Arbetsförmedlingen skräddarsyr tillsammans med arbetsgivare ett rekryterings- och utbildningspaket utifrån företagets behov och önskemål. Talangjobb stöttar både arbetsgivare och ungdomarna före, under och efter rekryteringsprocessen.

Målet är att deltagarna ska nå arbete samtidigt som projektet utvecklar nya metoder i samverkan med arbetsförmedlingen och arbetsgivare. Projektet bidrar till kompetensförsörjning inom bristyrken. De deltagande ungdomarna utbildas genom ett stegvist lärande, så kallat jobbspår. Varje jobbspår består av arbetsmarknadskunskap, yrkeskunskap och arbetsplatsförlagt lärande samt avslutas med anställning. Inledningsvis arbetade man i projektet med ett individuellt spår och ett jobbspår, men framöver ligger fokus enbart på jobbspår. Talangjobb har ett pågående jobbspår med Ikea tillsammans med jobbspårsgruppen i Malmö, och planerar att starta upp jobbspår inom fler branscher i samarbete med andra arbetsgivare.

Reviving Baltic Resilience

Skadliga nivåer av fosfor, kväve och föroreningar hotar Östersjöns ekosystem och biologiska mångfald. Samtidigt kännetecknas regionen runt Östersjön av hög innovationsnivå inom grön teknik. Projektet Reviving Baltic Resilience, som delfinansieras av Interreg South Baltic, syftar till att stärka denna kompetens för att förebygga farliga utsläpp i Östersjön. Parterna i projektet genomför pilotprojekt för att testa nya tekniker och utvecklar samtidigt ett gränsöverskridande nätverk inom miljöteknikfrågor.

I projektet medverkar universitet, kommuner, kommunala bolag och miljöföretag i Sverige, Litauen och Polen. En av parterna är NSR AB (Nordvästra Skånes Renhållnings AB), ett bolag som ägs av de sex nordvästskånska kommunerna Bjuv, Båstad, Helsingborg, Höganäs, Åstorp och Ängelholm. NSR AB undersöker inom ramen för samarbetet metoder för rening av perfluorerade ämnen, så kallade PFAS, i lakvatten. Andra piloter i projektet testar tekniska lösningar som banar väg för mindre utsläpp av partiklar från dieselmotorer i mindre båtar samt tekniker för att minska plaster i kustområden.

Samarbetet inom Södra Östersjöregionen främjar grön omställning, teknisk utveckling och gemensamma lösningar. Projektägare är Gdansk University of Technology. Övriga partners, förutom NSR AB, är Klaipeda University,

Linnéuniversitetet, Industrial Development Center South, Pomeranian
Special Economic Zone Ltd, Palanga kommun, Liepaja University, Port of
Gdansk Authority SA, CleantechInn samt IMCG.

3. Bidrag från organisationer i det civila samhället

3.1 Föreningen Norden

Föreningen Nordens uppdrag är att främja och utveckla det nordiska samarbetet inom Norden och gentemot omvärlden. Omvärlden definieras som övriga Europa med särskilt fokus på Östersjöregionen.

Verksamheten är uppdelad i två delar där en del fokuserar på att driva utvecklingen av samarbete i samverkan med myndigheter och andra organisationer. Den andra delen består i att sprida kunskap om Norden och om värdet av nordiskt samarbete.

Föreningen har 7 500 enskilda medlemmar organiserade i 80 lokalavdelningar, 600 skol- och biblioteksmedlemmar samt 60 samverkande medlemmar.

Hur bidrar organisationen genom sin verksamhet övergripande till det nationella arbetet i relation till europeiska terminen och de landspecifika rekommendationerna?

Föreningen Norden har uppdraget som policysamordnare för PA Education, Science and Social affairs (PA EDU) inom EUs strategi för Östersjöregionen (EUSBSR). Uppdraget delas med Hamburg. I den handlingsplan som antogs den 15 februari ingår fyra insatsområden där tre av dessa bidrar till mål formulerade i den europeiska pelaren för sociala rättigheter (PO4):

Motverka tidiga skolavhopp och underlätta övergången från studier till arbete

Att minska tidiga skolavhopp och underlätta för unga att komma in på arbetsmarknaden framhålls som viktiga områden i de landspecifika rekommendationerna för länderna i Östersjöregionen. En särskilt viktig grupp är unga vuxna i utanförskap (UVAS).

Covid-19 har inneburit att distansundervisning har ökat. Detta i sin tur har satt fokus på behovet av kompetensutveckling av lärare i att anpassa sin undervisning till digitala plattformar och att använda de många möjligheter som finns till ett interaktivt lärande. Behov finns även av att stödja utvecklingen av ny digital teknik inom utbildningsområdet.

En arbetsmarknad för alla där ett längre och hälsosammare liv beaktas

Arbetsmarknaden förändras inte minst genom digitaliseringen där fler yrken kräver ny kompetens och där arbetstagare behöver kontinuerligt uppgradera sina färdigheter. Det sker även ett skifte mot mer av distansarbete där covid-19 har bidragit till att öka antalet som arbetar hemifrån. Denna tendens antas fortsätta även efter covid-19. Individer behöver även byta karriär under arbetslivet. Kanske som följd av fysiskt krävande arbetsuppgifter som man inte längre klarar av eller så vill man pröva något nytt.

Samtidigt som arbetsmarknaden förändras och krav ställs på att uppgradera färdigheter betyder ett längre och hälsosammare liv att pensionsåldern höjs där fler behöver arbeta längre men även att fler vill arbeta längre.

Att tidigt se potentialen hos migranter och underlätta integration

Det ökade antalet flyktingar utgör en utmaning för de medlemsstater där flyktingar väljer att söka asyl. Samtidigt kämpar många medlemsstater med demografiska förändringar med en åldrande befolkning, vilket inom ett decennium kommer att leda till ett underskott av kvalificerad personal, akademiska och icke-akademiska inom exempelvis hälso- och sjukvård, industri och hantverksyrken. Detta understryker vikten av en effektiv integration av flyktingar och migranter för att de ska kunna bidra till uppbyggnaden av inkluderande och välmående samhällen.

Exempel på verksamhet, projekt eller insatser som organisationen bedriver som bidrar till detta?

Föreningen, genom sina uppdrag utvecklar plattformar för samarbete, tvärsektorielt, transnationellt och baserat på flernivåsamverkan inom Norden, Östersjöregionen samt i övriga Europa. Idag benämns dessa thematic policy-action processes flaggskepp (ska inte blandas ihop med flaggskeppsprojekt) då dessa plattformar arbetar långsiktigt och integrerat i ländernas strategiska utvecklingsarbete, lokalt, regionalt och nationellt.

Inom PA EDU finns idag 5 flaggskepp varav två bidrar till den europeiska pelaren för sociala rättigheter, School to Work (S2W) samt Baltic Sea Labour Forum (BSLF). Här följer några exempel på verksamhet, projekt och insatser.

S2W

Flaggskeppet leds av Sveriges Kommuner och Regioner (SKR) och samlar ca. 200 medlemmar från samtliga 8 medlemsländer. Föreningen Norden koordinerar en av idag två tematiska plattformar inom flaggskeppet. Plattformen som arbetar med målgruppen unga vuxna utan arbete och inte i studier (UVAS).

Exempel på insatser som pågår är att ta fram en utbildning för ledare av s.k. Navigatorcenter, serviceenheter som med multikompetenta team som stöttar målgruppen UVAS till utbildning och jobb. Denna insats finansieras av Erasmus+ med föreningen som projektledare.

Vidare arbetar föreningen med att utveckla en motsvarande tematisk plattform inom distansundervisning. Denna plattform blir gemensam för samtliga fyra makroregionala strategier. Fokus blir på kompetensutveckling av lärare samt utveckling av digitala verktyg genom samarbete med ”EdTech” kluster.

BSLF

Flaggskeppet leds av sekretariatet för Östersjöstaternas råd och samlar ett 30-tal representanter för arbetsmarknadens parter i de 11 medlemsländerna. I nätverket ingår även arbetsmarknadsdepartementen sk. trepartssamverkan.

Föreningen medverkar i den tematiska plattform som arbetar med sustainable working life med frågor som rör livslångt lärande och attityder till äldre på arbetsmarknaden samt nya krav på arbetsmiljö när fler nu arbetar hemifrån.

BSR Integrate NOW

Ett nytt flaggskepp är under utveckling inom området integration av migranter. Här planeras en förstudie till hösten och arbetet leds av kollegorna i Hamburg.

Hur kan det nationella arbetet på de områden som berörs av europeiska terminen stärkas?

Använd befintliga samverkansplattformar inom EUs strategi för Östersjöregionen och bjud in fler svenska aktörer för att bidra till en ökad effekt av det arbete som sker i Sverige.

Använd dessa samverkansplattformar, flaggskepp som en modell för att utveckla fler liknande plattformar inom andra tematiska områden.

Säkerställ finansiering genom strukturfondsprogrammen, främst ESF+ som från och med det nya programmet underlättar transnationellt samarbete med referens till makroregionala strategier och deras samverkansplattformar genom hänvisning till artikel 17.3 och 57.4 i CPR.

Erfarenheterna visar att dessa informella samarbetsstrukturer uppskattas av flertalet aktörer som exempelvis civilsamhället, näringslivet och akademien men även myndigheter, departement och politiker (lokalt, regionalt, nationellt) uppskattar möjligheten av gemensam utveckling av lösningar på våra samhällsutmaningar.

3.2 Vetenskap & Allmänhet, VA

Vetenskap & Allmänhet, VA, är en ideell förening som främjar öppenhet och dialog mellan forskare och det omgivande samhället, särskilt allmänheten. Vi arbetar för att åstadkomma samtal i nya former mellan allmänhet och forskare, öka samverkan mellan forskare och andra samhällsaktörer, och utveckla ny kunskap genom attitydundersökningar och studier.

Föreningen bildades 2002 och har i dag ett 100-tal medlemsorganisationer, som exempelvis myndigheter, högskolor, företag, folkbildningsorganisationer och forskningsfinansiärer. Verksamheten finansieras av medlemsavgifter, projektmedel samt ett bidrag från regeringen (utbildningsdepartementet).

Sverige och EU präglas av Covid-19-pandemin alltsedan början av 2020. För att människor ska kunna göra välinformerade val och vilja följa rekommendationer och råd behöver vi tillgång till faktaunderlag och forskningsbaserad kommunikation, liksom förmåga att kritiskt granska det som skrivs och sägs. Det kräver i sin tur förståelse och förtroende för forskning, liksom tillit till samhällets institutioner.

För att klara av den globala utmaningen som pandemin innebär behövs förutom individuellt ansvarstagande också forskningsbaserad kunskap och internationell samverkan. Därför är det nödvändigt att vetenskapen är tillgänglig och transparent och att forskning sker i dialog med det omgivande samhället. VA arbetar för att åstadkomma just det. I det följande ger vi exempel på verksamhet som vi driver och som bidrar till att uppnå detta.

Öppen vetenskap

Öppen vetenskap är ett paraplybegrepp som syftar till öppnare, mer transparenta och inkluderande processer i forskning och innovation. I begreppet ingår bland annat öppen tillgång, öppna data, medborgarforskning, olika sätt att engagera och involvera medborgare (public engagement) och forskningskommunikation. I EU:s ramprogram för forskning och innovation Horisont Europa är just öppen vetenskap ett centralt begrepp, vilket också omfattar att berörda intressenter involveras för att resultaten av forskning och innovation ska bli så användbara, etiskt godtagbara och hållbara som möjligt.

Genom öppen vetenskap ökar samhällets insyn i och tillgång till forskning och innovation, samtidigt som forskarnas arbete underlättas. Resultaten blir mer gångbara; beslut på alla nivåer förbättras när de vilar på vetenskaplig grund; forskarnas arbete blir effektivare; och människors förståelse, förtroende och engagemang för forskning kan stärkas och fler inspireras till studier och livslångt lärande.

VA är partner i flera EU-projekt som utvecklar metoder för att öppna upp forskningen: ORION undersöker olika sätt att främja RRI och öppen vetenskap i forskande och forskningsfinansierande organisationer. RETHINK kartlägger och utvecklar forskningskommunikation i Europa och ska mynna ut i strategier, rekommendationer och fortbildningsmöjligheter för att ”rethink science communication”. Tillsammans med olika svenska lärosäten arrangerar VA 2019–2022 också en serie workshops om öppen vetenskap.

Medborgarforskning

VA arbetar på flera sätt med att direkt engagera och involvera allmänheten i forskningsprojekt, så kallad medborgarforskning. Under året lanseras en nationell portal, medborgarforskning.se, för allmänhet som vill medverka i forskning och för forskare som vill involvera allmänheten i sin forskning.

VA är också partner i projektet EU-citizen.science som utvecklar en liknande europeisk portal, citizenscience.eu

I medborgarforskningsprojektet Bostadsförsöket undersöks under 2021 tillgängligheten i bostäder för äldre med funktionsnedsättning, i samarbete med Lunds universitet och andra organisationer, och som en del av ForskarFredag. I det nystartade EU-projektet [YouCount](#) kommer VA att använda medborgarforskning för att undersöka och öka utsatta ungas sociala inkludering i en fallstudie tillsammans med Södertörns högskola, Botkyrka ungdomsfullmäktige och Botkyrka kommun.

Medborgarforskning leder inte bara till vetenskapliga framsteg, utan fungerar också som en brygga mellan forskare och medborgare. Deltagarna får bättre kunskap om vad forskning innebär och hur den går till. Massexperimenten kan på så sätt stimulera intresse för forskning och utveckla deltagarnas vetenskapliga förståelse och förmåga.

ForskarFredag – en del av European Researchers' Night

Ett viktigt led i att bygga relationer mellan forskning och samhället i stort är att unga tidigt kommer i kontakt med högre utbildning och forskning. Den nationella vetenskapsfestivalen ForskarFredag äger rum den sista helgen i september sedan 2006 och når årligen mer än 20 000 besökare.

Evenemangen arrangeras av science centers, museer, regioner och lärosäten och hålls i kaféer, köpcentra, kulturhus och andra ställen där människor rör sig. Syftet är att visa hur rolig, spännande och vardagsnära forskning kan vara, liksom att visa vad vetenskap är, hur forskning går till och hur det är att jobba som forskare. På detta sätt vill ForskarFredag stimulera intresset för högre utbildning, forskning och innovation.

En majoritet av de unga som besöker ForskarFredag har inte tidigare haft kontakt med forskare. Därför spelar evenemangen stor roll för att introducera högre utbildning och forskning som en framtida möjlighet för unga människor. Eftersom Sverige är glesbefolkat är det viktigt att festivalen äger rum över hela landet. Årets ForskarFredag har det övergripande temat *Hur ska vi leva och bo i framtiden* och knyter an till de globala hållbarhetsmålen. Festivalen genomförs på ett 30-tal orter och samordnas av Vetenskap & Allmänhet.

VA-barometern – svenskar syn på vetenskap

Sedan 2002 mäter VA varje år allmänhetens syn på och förtroende för forskare och vetenskap. [VA-barometern 2020/21](#) visar att svenskar har stor *tilltro till forskning* och *tillit till forskare*. Närmare nio av tio (88 procent) har *mycket* eller *ganska stort* förtroende för forskare vid universitet och högskolor, och sex av tio (60 procent) har motsvarande förtroende för forskare vid företag. Åren 2020–2021 gör vi också en särskild studie av allmänhetens syn på kommunikationen om corona-viruset, på de aktörer som uttalar sig om och de medier som rapporterar om pandemin.

Källkritik

Misstro mot forskare och vetenskap är återkommande inslag i det offentliga samtalet. Under pandemin pågår även en infodemi av sanna och osanna påståenden om corona-viruset och covid-19-vaccinen. Under 2021 arbetar VA särskilt med att främja evidensbaserad och forskningskopplad kommunikation, bland annat genom att ta fram en populärvetenskaplig guide i samarbete med MSB och genom en serie tv-program om vad vetenskap är, hur forskning går till och hur man kan idka källkritik, som spelas in av UR. VA har de senaste åren också samordnat den svenska delen av den globala manifestationen March for Science liksom en nationell kampanj kallad [#Hurvetdudet?](#) Syftet med båda är att ge vetenskaplig kunskap mer utrymme i samhällsdebatten och att få politiker och beslutsfattare att tydligare visa vilka grunder deras förslag och ståndpunkter bygger på.

Den digitala utvecklingen underlättar för antidemokratiska rörelser att sprida alternativa fakta och falska nyheter. VA har i april 2021 lanserat ett verktyg för att källkritiskt granska digitala nyheter, utvecklat tillsammans med forskare vid Uppsala universitet och RISE. [Nyhetsvärderaren](#) är tänkt att användas bland annat i skolan. Men ny teknik och Internet innebär i grunden ökade möjligheter för forskare och alla andra att dela och ta del av forskningsbaserad kunskap, kommunicera och agera gemensamt. Med mer tillgänglig forskning kan demokratin stärkas och samhällsutmaningar som den pågående pandemin övervinnas.